

OCTOBER 2. XIV. sz.

S Z E N T L Á S Z L Ó.

ARANY JÁNOSTÓL.

Monda Lajos, a nagy király:
 „Eredj szolgám, Laczfi Endre,
 Adj parancsot villámgyorsat,
 Köss ne h é z szablyát övedre:
 A tatártól nagy veszélyben
 Forog Moldva, ez a véghely:
 A tatárra veled menjen
 Tizezernyi lófő székely.“

4640

Kél Budáról Laczfi Endre,
 Veszi utját Nagy-Váradnak;
 Kölestermő Kunság földén
 Jó csatlósi áthaladnak;
 Várad kövecses utczáin
 Lovuk aczél lába csattog,
 Messze fénylik a sok fegyver,
 Messze döng a föld alattok.

Hallja László a templomban,
 Körös viznek partja mellett;
 Visszatér szemébe a fény,
 Kebelébe a lehellet;
 Koporsója köfedelét
 Nyomja s z i n t e három század:
 Ideje már egy kevésbé
 Szellőztetni a szűk házat.

Köti kardját tüsszőjére
 S fogja a nagy csatabárdot,
 Melylyel egykor napkeleten
 A pogánynak annyit ártott;
 Félrebillent koronáját
 Halántékin igazítja;
 (Éjfél tájban lehetett már —)
 A vasajtót feltaszítja.

És megindul ki, a térre,
 És irányát veszi jobbra,
 Hol magasan felsötétlik
 Érezből öntött lovagszobra;
 Távolról megérzi a mén,
 Tombol, nyerit, úgy köszönti:
 Megrázkódik a nagy érző
 S érzlovagját földre dönti.

Harczi vágytól féke habzik,
 Kapál, nyihog, lángot fúvall;
 László a nyeregbe zörren
 S jelt ad éles sarkantyúval;
 Messze a magas talapról,
 A kőlábról messze szöktet;
 Hegyen-völgyön viszi a ló
 A már rég elköltözöttet.

Egy ugrás a Kalvária,
 És kilencez a Királyhágó; —
 Hallja körme csattogását
 A vad székely és a csángó:

Ám a lovat és lovagját
Élő ember nem láthatja;
Csudálatos! de csudákat
Szül az Isten akaratja. —

Három teljes álló napig
Vivott a pogánynyal Laczfi;
Nem hiányzott a székely sziv,
De kevés a székely harczi,
Mig a tatár — több, mint polyva,
Vagy mint a puszták fővénye —
Sivalkodik, nyilát szórja,
Besötétül a nap fénye.

Már a székely alig győzi,
Már veszélyben a nagy zászló;
De fölharsog a kiáltás:
„Segélj isten és Szent-László!”
Mint orozlán, ví a székely,
Megszoritva, nem megtörve:
Az erő, ha összenyomják,
Nötten-nő a kised körbe’.

„Ide, ide jó vitézek!
Hivja népét Laczfi Endre;
Hát egyszer csak vad futással
Bomlik a pogányság rende:
Nagy tolongásnak miatta
Szinte már a föld is rendül;
Sok megállván, mint egy bálvány,
Leragad a félelemtül.

Sokat elér bős futtában
A repülő kurta csákány;
Sok ki sem mozdul helyéből:
Maga rab lesz, lova zsákmány.
Foglyul esett a vezér is,
A tlamos, de gyalázatja —
(Nehéz sebben vére elfoly)
Életét megnem válthatja.

S fel, Budára, Laczfi Endre
 Számos hadi foglyot indit;
 Annyi zászló, annyi préda
 Ritka helyen esik, mint itt.
 Rabkötélen a tatárság
 Félelemtől még mind reszket,
 És vezeklik, és ohajtja
 Fölvenni a szent keresztet.

Hogy elértek Nagy-Váraddá,
 (Vala épen László napja)
 Keresztvizre állt a vad faj,
 Laczfi lévén keresztapja.
 Összegyül a tenger néző,
 És hisz a csodába', melyet
 Egy elaggott, sirba hajlott
 Ősz tatárnak nyelve hirdet:

„Nem a székely, nem is Laczfi,
 Kit isten soká megtartson, —
 Hanem az a „L á s z l ó ! L á s z l ó !“
 A' győzött le minket harczon:
 A hívásra hős jelent meg,
 Vállal magasb mindeneknél;
 Sem azelőtt, sem azóta
 Nem láttuk azt a seregnél.

„Nagy lovon ült a nagy férfi,
 Arcza rettentő felséges!
 Korona volt a fejében,
 Sár-aranyból, kővel ékes;
 Jobb kezében, mint a villám,
 Forgolódott csatabárdja:
 Oh jaj annak, a ki annak
 Boldogtalan földi tárgya!

„Mert nem volt az földi ember,
 Egy azokból, kik most élnek:
 Feje fölött kegy-alakja
 Látszott ékes nőszemélynek,

Koronája napsugárból,
 Olly tündöklő, olly világos.“
 Monda a nép: „az Szent-László,
 És a szűz, a Boldogságos!“

S az öreg tatár beszédét,
 Noha kétely nincs felőle,
 Bizonyítá a templomnak
 Egy nem szavajátszó öre:
 Hogy három nap a szent hullát
 Ő mind hiában kereste:
 Negyediken á t i z z a d v a
 Találatott László teste *).

M U T A T V Á N Y

„EGY TÖRTÉNET NAPJAINKBÓL“ CZIMŰ REGÉNYBŐL.

GYULAI PÁLTÓL.

Fenyüsd, hova Ákos legényével másnap korán reggel elinült, a hajdani Thordamegyében fekszik, nem messze a görgényi havasoktól. A vidék gyönyörű, a falu rongyos, nem annyira a házak, mint az emberek. A falu közepén templom emelkedik, nem messze tőle két zsidó pálinkaház, a falu végén meg cigánykunyhók. Itt is, mint mindenütt megvan a magyarnak a maga zsidaja és cigánya. Egyik csalja, másik muzsikál neki, ő pedig mindeniknek parancsol és sirva vigad.

Torjai Farkas udvarháza messze kilátszik az utról. Emelkedett dombon fekszik. Vén épület nagy galambúgos kapuval, hosszú fatornáczczal, széles fedéllel, melly homlokzatán kinyulik s faragott faoszlopoktól támogatva eső ellen védi a meglehetősen meredek lépcsőzetet. A birtokos kevés gondot látszik fordítani lakára s inkább csak arra ügyel, hogy nyakába ne szakadjon. A gazdasági épületek már sokkal jobb karban vannak, s a számos asztag, szénakazal arra mutat, hogy Torjai Farkas úr jobb gazda, semmint úri ember.

Valósággal biz ő nem is volt az. Maga megvallá sokszor eselégeinek, hogy egy fehér lovon és zsebében öt forinttal indult el hazunnan, székelyföldről, hol kilencz testvére közt ő volt a legidősb, s egypár barázdánál alig remélhetett

*) Forrás a dubniczi krónika.

volna több örökséget. Künn pedig a vármegyén megsegítette isten. Ispánból gazdatiszt, gazdatisztból jószágfelügyelő, jószágfelügyelőből meg független birtokos lett. Fenyüsdön csakhamar igen szép rész birtokot vett zálogba, s a nélkül hogy a vegytannak hírét hallotta volna, jól értett az aranycsinálás mesterségéhez, mennyiben a rézpénzt ezüstté, az ezüstöt aranyvá hihetlen gyorsasággal változtatta át.

Vagyonához — saját vallomása szerint — a szörnyü csekély fizetés mellett, csak nagy szorgalom s még nagyobb takarékoság által juthatott. Azonban az öreg ur azt feledte hozzá tenni, hogy az ő csekély fizetése fölért sok nagyot. Mert a gróf, kinél szolgált, igen különcz ember volt, s a gazdaszatban megvoltak az ő saját nézetei. A többek közt, azt hitte s nem minden alap nélkül, hogy a gazdatiszt, bármilly nagy fizetés mellett sokra veszmagának szabadságot, mi nem szabadna, s nagyobb hévvel munkál saját meggazdagodásán, mint uráén, és pedig az uráéból. Ezen ő, mint okos ember, nem is botránkozott meg, sőt nagyon természetesnek találta, mert az ember, elvégre is önmagához van legközelebb. Hanem az már visszatetszett neki, hogy a magakárát egyszersmind maga is fizesse meg. Így is lop, úgy is lop — gondolta magában — legalább lopjon ingyen, s gazdatisztjeinek csak annyi fizetést adott, mi alig volt elég ruházatjokra.

Torjai Farkas a szabad loophatási jogot derekasan igénybe vette s meggazdagodott. Ez őt sem büszkébb-, sem fényüzőbbé nem tette. Azután is épen olly alázatosan köszönt a szolgabírónak, kit az urbéri tartozások és uzsorák behajtása végett gyakran meg kellett látogatnia, azután is csak régi báránybőrös bekecsében járt hétköznap s vidraprémes mentéjében ünnepeken, sőt még a praefectus czimet is megtartá a praefectusi kocsiival együtt, noha ez utóbbi tulajdonképen a grófé volt. Meg sem házasodott. Megvolt neki az ő régi gazdasszonya, Sára. Jobban elpörölhetett vele, mint a feleséggel. Aztán kevesebbe is került.

Száraz magas ember volt, ki már harmincz év óta éjjel nappal köhög, de rokonai boszuságára még mindig él. Illy szomorú körülmények közt a jó atyafiak eléggé törték magokat, hogy legalább életében érdemelhessenek ki tőle valamit. Meg-meglátogatták, szörnyen örültek, hogy olly egészséges, névnapjakor hosszú mondókák- s holmi apróceprő ajándokokkal tisztelték meg. Sehogyszem boldogultak. Az öreg ur ebédre akkor sem főzetett többet a szokottnál, dolgott adott nekik, hogy ne unják meg magukat, s midőn elmentek jó utat kívánt. Adni nem volt az ő szokása. Néha ugyan mutatta magát, mintha akarna, de ez csak tréfa volt, Farkas ur tréfája, ki mulatságát találta abban, ha valaki számításaiban felsült. Természetesen ez a valaki soha sem volt önmaga. Egyébiránt még kölcsönözni sem szeretett, csak jobbágyainak, minek

aztán kamata, természetmény és munkában, mindig többet tett, mint maga a tőke. Pénzét rendesen marhába, borba, gabonába, tutajba verte s egy kis vassas ládába, mellynek hollétét kivüle senki sem tudta.

Csak egyik testvére, Ákos atyja, tett e szigoru rendszabály álól némi kivételt. Hanem ennek is megvolt a maga igen gyakorlati oldala. Mert Torjai Mihály ur dolgát nagyra vitte isten. Titkár volt a kormányshéknél, s neje egy ugy nevezett méltóságos család sarja, azaz olly családé, mellynek valamellyik tagja valaha grófi családba házasodott, vagy épen főispán volt. Két olly szerencse, minél nagyobb régebben erdélyi szegény legényt alig érhetett. E dicshőségéből Farkas urra is háromlott valami : öcsésének nagy hasznát vehette peres ügyeiben, miért aztán ő sem sajnált némi jóval viseltetni a családhoz. Hol egy hizott sertést állított be az udvarra, hol méz, majorság s több affélével kedveskedett a méltóság asszonyoknak, hol pedig bornyut vagy lovat növelt fel a kis Ákos számára. Sőt idővel nagyobb áldozatra is elszánta magát, mi fényes tanúságot tesz a mellett, hogy mindnyájan emberek vagyunk, azaz a fősvénynek is van szive.

Testvére hirtelen meghalván, egyetlen fia árván maradt. Temetése pompás volt, a köztisztelet tette azzá, fiát meg, mint valami lángészt csodálta és irigyelte a világ. Az öreg urban némi hiúságféle ébredt fel, s rövid habozás után nemcsak elvállalta az árva feletti gyámságot, hanem e bünt később meg is bocsátotta gyöngeségének. Mihály ur fényesen élt, s neje csak pompát és ezimet hozott a házhoz. Mi kevese maradt alig ment pár ezerre, mig az árvát rangjához illőleg kellett neveltetni. A jó nagy bátya ugy segített a dolgon, hogy a pénzt szokott vállalataiba verte. Így aztán meglehetősen fődözhetette a nevelési költséget, s egyszersmind azon hirbe jött, hogy unokaöcséséért roppant áldozatokat tesz saját vagyonából. Tehát jobban megfejté a pénz és becsület nagy kérdését, mint Ponsard híres drámájában.

A jó tett ollyan, mint a gonosz, ha bele izelünk étvágyunk jó hozzá. Az öreg ur is, midőn hallá, hogy Ákos milly derék fiu: vív, mint katona, lovagol, mint angol lovár, könyvet ír, mint valami tanár, vitatkozik, mint ügyvéd, s még valaha a család híret a titkárságon túl is viheti, s olly pörököt is megnyerhet, minőket atyja nem volt képes, megerőltette magát s ollykor néhány forintot a magából is küldött neki ajándokul azon megjegyzés kíséretében, hogy csináljon belőle két annyit. Ákos ugyan nem követte a jó tanácsot, hanem azért lassan lassan mindinkább meg tudta nyerni nagybátyja kegyét. Soha sem kért pénzt s mindig kapott, s midőn Fenyüsdre kirándult, ugy elbánt az öreggel, hogy még meg is kaczagtatta. Az atyafiai váltig nehezteltek ezért és szerencsétlenségökre. Az öreg ur most már daczból is inkább pártfogolta unokaöcsését, s midőn ez vizsgálatát a királyi táblán a legfényesb si-

volna több örökséget. Künn pedig a vármegyén megsegítette isten. Ispánból gazdatiszt, gazdatisztból jószágfelügyelő, jószágfelügyelőből meg független birtokos lett. Fenyüsdön csakhamar igen szép rész birtokot vett zálogba, s a nélkül hogy a vegytannak hírét hallotta volna, jól értett az aranycsinálás mesterségéhez, mennyiben a rézpénzt ezüstté, az ezüstöt arannyá hihetlen gyorsasággal változtatta át.

Vagyonához — saját vallomása szerint — a szörnyű csekély fizetés mellett, csak nagy szorgalom s még nagyobb takarékoság által juthatott. Azonban az öreg ur azt feledte hozzá tenni, hogy az ő csekély fizetése fölért sok nagyot. Mert a gróf, kinél szolgált, igen különöz ember volt, s a gazdaszatban megvoltak az ő saját nézetei. A többek közt, azt hitte s nem minden alap nélkül, hogy a gazdatiszt, bármily nagy fizetés mellett sokra vesz magának szabadságot, mi nem szabadna, s nagyobb hévvel munkál saját meggazdagodásán, mint uráén, és pedig az urából. Ezen ő, mint okos ember, nem is botránkozott meg, sőt nagyon természetesnek találta, mert az ember, elvégre is önmagához van legközelebb. Hanem az már visszatetszett neki, hogy a maga kárát egyszersmind maga is fizesse meg. Igy is lop, ugy is lop — gondolta magában — legalább lopjon ingyen, s gazdatisztjeinek csak annyi fizetést adott, mi alig volt elég ruházatjokra.

Torjai Farkas a szabad lothatási jogot derekasan igénybe vette s meggazdagodott. Ez őt sem büszkébb-, sem fényüzőbbé nem tette. Azután is épen olly alázatosan köszönt a szolgabirónak, kit az urbéri tartozások és uzsorák behajtása végett gyakran meg kellett látogatnia, azután is csak régi báránybőrös bekecsében járt hétköznap s vidraprémes mentéjében ünnepeken, sőt még a praefectus czimet is megtartá a praefectusi kocsival együtt, noha ez utóbbi tulajdonképen a grófé volt. Meg sem házasodott. Megvolt neki az ő régi gazdasszonya, Sára. Jobban elpörölhetett vele, mint a feleséggel. Aztán kevesebbe is került.

Száraz magas ember volt, ki már harmincz év óta éjjel nappal köhög, de rokonai boszuságára még mindig él. Illy szomorú körülmények közt a jó atyafiak eléggé törték magokat, hogy legalább életében érdemelhessenek ki tőle valamit. Meg-meglátogatták, szörnyen örültek, hogy olly egészséges, névnapjakor hosszú mondókák- s holmi apróceseprő ajándokokkal tisztelték meg. Sehoggy sem boldogultak. Az öreg ur ebédre akkor sem főzetett többet a szokottnál, dolgott adott nekik, hogy ne unják meg magukat, s midőn elmentek jó utat kívánt. Adni nem volt az ő szokása. Néha ugyan mutatta magát, mintha akarna, de ez csak tréfa volt, Farkas ur tréfája, ki mulatságát találta abban, ha valaki számításaiban felsült. Természetesen ez a valaki soha sem volt önmaga. Egyébiránt még kölcsönözni sem szeretett, csak jobbjáinak, minek

aztán kamata, természetmény és munkában, mindig többet tett, mint maga a tőke. Pénzét rendesen marhába, borba, gabonába, tutajba verte s egy kis vassas ládába, mellynek hollétét kivüle senki sem tudta.

Csak egyik testvére, Ákos atyja, tett e szigorú rendszabály alól némi kivételt. Hanem ennek is megvolt a maga igen gyakorlati oldala. Mert Torjai Mihály ur dolgát nagyra vitte isten. Titkár volt a kormányszéknél, s neje egy úgy nevezett méltóságos család sarja, azaz olly családe, mellynek valamelyik tagja valaha grófi családba házasodott, vagy épen főispán volt. Két olly szerencse, minél nagyobb régebben erdélyi szegény legényt alig érhetett. E dicőségből Farkas urra is háromlott valami : öcsésének nagy hasznát vehette peres ügyeiben, miért aztán ő sem sajnált némi jóval viseltetni a családhoz. Hol egy hizott sertést állított be az udvarra, hol méz, majorság s több affélével kedveskedett a méltás asszonynak, hol pedig bornyut vagy lovat növelt fel a kis Ákos számára. Sőt idővel nagyobb áldozatra is elszánta magát, mi fényes tanuságot tesz a mellett, hogy mindnyájan emberek vagyunk, azaz a fősvénynek is van szive.

Testvére hirtelen meghalván, egyetlen fia árván maradt. Temetése pompás volt, a köztisztelet tette azzá, fiát meg, mint valami lángészt csodálta és irigyelte a világ. Az öreg urban némi hiuságféle ébredt fel, s rövid habozás után nemcsak elvállalta az árva feletti gyámságot, hanem e bünt később meg is hocsátotta gyöngeségének. Mihály ur fényesen élt, s neje csak pompát és czimet hozott a házhoz. Mi kevese maradt alig ment pár ezerre, míg az árvát rangjához illőleg kellett neveltetni. A jó nagy bátya úgy segített a dolgon, hogy a pénzt szokott vállalataiba verte. Így aztán meglehetősen fődözhetette a nevelési költséget, s egyszermind azon hirbe jött, hogy unokaöcséséért roppant áldozatokat tesz saját vagyonából. Tehát jobban megfejté a pénz és becsület nagy kérdését, mint Ponsard híres drámájában.

A jó tett ollyan, mint a gonosz, ha bele izelünk étvágyunk jő hozzá. Az öreg ur is, midőn hallá, hogy Ákos milly derék fu: vív, mint katona, lovagol, mint angol lovár, könyvet ír, mint valami tanár, vitatkozik, mint ügyvéd, s még valaha a család hirét a titkárságon túl is viheti, s olly pöröket is megnyerhet, minőket atyja nem volt képes, megerőltette magát s ollykor néhány forintot a magáéból is küldött neki ajándokul azon megjegyzés kíséretében, hogy csináljon belőle két annyit. Ákos ugyan nem követte a jó tanácsot, hanem azért lassan lassan mindinkább meg tudta nyerni nagybátyja kegyét. Soha sem kért pénzt s mindig kapott, s midőn Fenyüdre kirándult, úgy elbánt az öreggel, hogy még meg is kaczagtatta. Az atyafiak váltig nehezteltek ezért és szerencsétlenségökre. Az öreg ur most már daczból is inkább pártfogolta unokaöcsését, s midőn ez vizsgálatát a királyi táblán a legfényesb si-

volna több örökséget. Künn pedig a vármegyén megsegítette isten. Ispánból gazdatiszt, gazdatisztból jószágfelügyelő, jószágfelügyelőből meg független birtokos lett. Fenyüsdön csakhamar igen szép rész birtokot vett zálogba, s a nélkül hogy a vegytannak hírét hallotta volna, jól értett az aranycsinálás mesterségéhez, mennyiben a rézpénzt ezüstté, az ezüstöt arannyá hihetlen gyorsasággal változtatta át.

Vagyonához — saját vallomása szerint — a szörnyü csekély fizetés mellett, csak nagy szorgalom s még nagyobb takarékoság által juthatott. Azonban az öreg ur azt felelte hozzá tenni, hogy az ő csekély fizetése fölért sok nagyot. Mert a gróf, kinél szolgált, igen különc ember volt, s a gazdaszatban megvoltak az ő saját nézetei. A többek közt, azt hitte s nem minden alap nélkül, hogy a gazdatiszt, bármilly nagy fizetés mellett sokra vesz magának szabadságot, mi nem szabadna, s nagyobb hévvel munkál saját meggazdagodásán, mint uráén, és pedig az uráéból. Ezen ő, mint okos ember, nem is botránkozott meg, sőt nagyon természetesnek találta, mert az ember, elvégre is önmagához van legközelebb. Hanem az már visszatetszett neki, hogy a maga kárát egyszersmind maga is fizesse meg. Így is lop, úgy is lop — gondolta magában — legalább lopjon ingyen, s gazdatisztjeinek csak annyi fizetést adott, mi alig volt elég ruházatjokra.

Torjai Farkas a szabad loophatási jogot derekasan igénybe vette s meggazdagodott. Ez őt sem büszkébb-, sem fényüzőbbé nem tette. Azután is épen olly alázatosan köszönt a szolgabírónak, kit az urbéri tartozások és uzsorák behajtása végett gyakran meg kellett látogatnia, azután is csak régi báránybőrös bekecsében járt hétköznap s vidraprémes mentéjében ünnepeken, sőt még a praefectus czimet is megtartá a praefectusi kocsival együtt, noha ez utóbbi tulajdonképen a grófé volt. Meg sem házasodott. Megvolt neki az ő régi gazdasszonya, Sára. Jobban elpörölhetett vele, mint a feleséggel. Aztán kevesebbe is került.

Száraz magas ember volt, ki már harmincz év óta éjjel nappal köhög, de rokonai boszuságára még mindig él. Illy szomorú körülmények közt a jó atyafiak eléggé törték magokat, hogy legalább életében érdemelhessenek ki tőle valamit. Meg-meglátogatták, szörnyen örültek, hogy olly egészséges, névnapjakor hosszú mondókák- s holmi apróceprő ajándokokkal tisztelték meg. Sehoggy sem boldogultak. Az öreg ur ebédre akkor sem főzetett többet a szokottnál, dolgott adott nekik, hogy ne unják meg magukat, s midőn elmentek jó utat kívánt. Adni nem volt az ő szokása. Néha ugyan mutatta magát, mintha akarna, de ez csak tréfa volt, Farkas ur tréfája, ki mulatságát találta abban, ha valaki számításaiban felsült. Természetesen ez a valaki soha sem volt önmaga. Egyébiránt még kölcsönözni sem szeretett, csak jobbágyainak, minek

aztán kamata, természetény és munkában, mindig többet tett, mint maga a tőke. Pénzét rendesen marhába, borba, gabonába, tutajba verte s egy kis vasas ládába, mellynek hollétét kivüle senki sem tudta.

Csak egyik testvére, Ákos atyja, tett e szigoru rendszabály álol némi kivételt. Hanem ennek is megvolt a maga igen gyakorlati oldala. Mert Torjai Mihály ur dolgát nagyra vitte isten. Titkár volt a kormányzéknel, s neje egy ugy nevezett méltóságos család sarja, azaz olly családe, mellynek valamelyik tagja valaha grófi családba házasodott, vagy épen főispán volt. Két olly szerencse, minél nagyobb régebben erdélyi szegény legényt alig érhetett. E dicőségből Farkas urra is háromlott valami : öcsésének nagy hasznát vehette peres ügyeiben, miért aztán ő sem sajnált némi jóval viseltetni a családhoz. Hol egy hizott sertést állított be az udvarra, hol méz, majorság s több affélével kedveskedett a méltás asszonynak, hol pedig bornyut vagy lovat növelt fel a kis Ákos számára. Sőt idővel nagyobb áldozatra is elszánta magát, mi fényes tanúságot tesz a mellett, hogy mindnyájan emberek vagyunk, azaz a fősvénynek is van szive.

Testvére hirtelen meghalván, egyetlen fia árván maradt. Temetése pompás volt, a köztisztelet tette azzá, fiát meg, mint valami lángészt csodálta és irigyelte a világ. Az öreg urban némi hiuságféle ébredt fel, s rövid habozás után nemcsak elvállalta az árva feletti gyámságot, hanem e bünt később meg is bocsátotta gyöngeségének. Mihály ur fényesen élt, s neje csak pompát és czimet hozott a házhoz. Mi kevese maradt alig ment pár ezerre, mig az árvát rangjához illőleg kellett neveltetni. A jó nagy bátya ugy segített a dolgon, hogy a pénzt szokott vállalataiba verte. Igy aztán meglehetősen fődözhetta a nevelési költséget, s egyszersmind azon hirbe jött, hogy unokaöcséséért roppant áldozatokat tesz saját vagyonából. Tehát jobban megfejté a pénz és becsület nagy kérdését, mint Ponsard hires drámájában.

A jó tett ollyan, mint a gonosz, ha bele izelünk étvágyunk jó hozzá. Az öreg ur is, midőn hallá, hogy Ákos milly derék fiu: vív, mint katona, lovagol, mint angol lovár, könyvet ír, mint valami tanár, vitatkozik, mint ügyvéd, s még valaha a család hirét a titkárságon túl is viheti, s olly pöröket is megnyerhet, minőket atyja nem volt képes, megerőltette magát s ollykor néhány forintot a magáéból is küldött neki ajándokul azon megjegyzés kíséretében, hogy csináljon belőle két annyit. Ákos ugyan nem követte a jó tanácsot, hanem azért lassan lassan mindinkább meg tudta nyerni nagybátyja kegyét. Soha sem kért pénzt s mindig kapott, s midőn Fenyüdre kirándult, ugy elbánt az öreggel, hogy még meg is kacagtatta. Az atyafiak váltig nehezteltek ezért és szerencsétlenségökre. Az öreg ur most már daczból is inkább pártfogolta unokaöcsését, s midőn ez vizsgálatát a királyi táblán a legfényesb si-

kerrel letéve, politikai pályára lépett, kétszáz pengő forintot küldött neki, mit egészen váratlanul olly adósától hajtott be a megye, kiről azt hitte, hogy soha sem fizethet meg.

E hallatlan tény, min különben maga Farkas ur is csodálkozott, az atyafiakat dühbe, a vidéket pedig bámulatba ejté. Az utolsó tisztválasztást kivéve, ez volt a legnevezetesebb tárgy, mi közszájon forgott. Sokan azt mondták, hogy Torjai Farkas megzavarodott, nem élhet sokáig, halálát érzi. Csalódtak. Megérte szegény a forradalmat, hogy túlélje s meghaljon belé.

A két országban nem volt nagyobb fájdalom, mint az öreg uré, midőn meghallá, hogy drágán zálogba vett jobbágyai többé nem fognak szolgálatot tenni, pénzen kell dolgoztatnia, s adót fog fizetni, mint akármelly paraszt. Hiába indult el az utczán, s köhögött olly hangosan, hogy a falu végén is meghallszott, nem igen vették le előtte a kalapot; hiába köszönt a szolgabírónak kétszer olly alázatosan, még az uzsorát sem hajtotta be, hiába mutatkozott olly szépen a termés, nem volt ki learassa, ha learatták is, ki tudja, nem megy-e fele adóba? Ott ült napokig, tétlenül a tornáczon és szidta udvarbírája előtt a parasztot, ki iszik, tánczol, muzsikáltatja magát, s régi jó uráról egészen megfélemezik, az országgyűlést, melly koldussá teszi a becsületes embert; panaszkolta gazdasszonyának, hogy elvész a világ, meghalnak éhen, azért főzzön kevesebbet, s ne számoljon régi nagy fizetésére. Aztán neki fogtak a veszekedésnek. Sára asszony nyelvelt és sirt, az öreg szitkozódott és köhögött, az udvarbíró meg botjára támaszkodva elgondolta, hogy ha ő olly gazdag ember lehetne, mint ura, nem cserélne a gubernátorral.

Igy emésztődött Farkas ur. Nem vigasztalta semmi. Egykedvűleg vette tudomásul, hogy Ákos egyik választó kerületben csak azért nem lehetett képviselő, mert még nem érte el a törvényes kort, de az új kormánynál fényes hivatalt kapott s b. Gyerőfi János leányának udvarol s hihetőleg el is veszi. Csak haragudott, zsémbelt s félt az éhenhalástól. Végre levette a betegség. E hirre tüstént betoppant hozzá József unokaöccse, egy urasági ispán, kit épen akkortájt csaptak el hivatalából. Az öreg szépszerivel nem tudta lerázni nyakáról, ahhoz meg gyöngé volt, hogy erőszakhoz nyuljon. A jó rokon erőnek erejével ápolta, kezelte ügyeit, segített a gazdaságban, csak pénzéhez nem férhetett. A sors még több szenvedést is mért az öreg urra. Alig üdült föl betegségéből, már az oláh mozgalmak miatt futnia kellett, s midőn visszatért, házát kipusztitva, csüreit, ólait üresen találta. Csak az vigasztalá még, miszerint is keserű vigasztalás volt, hogy a vagyonára áhító József elpusztult oldala mellől s többé nem lopja, mert családi ügyek végett hazamenvén, ott rekedt Háromszéken. Farkas ur igyekezett rendbe hozni gazdaságát s valamenynyire beletalálni magát e felfordult háborus világba. Egészsége még mindig a

régi lábbon állott, de azért elég erős volt, hogy egy újabb jótettet kövessen el, mire azt jegyzé meg a vidéki pletyka, hogy már most csakugyan elment az esze s bizonyosan meghal.

Egy éjjel fölverték álmából. Vendégek érkeztek: egy beteg nő s egy fiatal leány. Szállást kértek éjszakára. Farkas úr meg akarta tagadni, de a nő olly keservesen nyögött a kocsiban, s az alig tizenhat éves leány olly szépen kért és szivrehatóan sirt, hogy a gazdasszony szive megesett, az öreg úr pedig három nő ostromának nem állhatván ellent, megnyittatá a vendégszobákat. A beteg nő nyugalmazott őrnagyné volt, ki Beszterczén járt elesett fia temetésén s visszatérő útjában hirtelen megbetegedett. Egy hónapig kinlódott s ott temették el a fenyüsi temetőben.

Leánya Katalin estenként könyezve panaszolta el, hogy már neki nincs hova forduljon. Anyja francia volt s mint társalkodónő élt egy uri háznál Pesten s ment férjhez egy kapitányhoz, ki őrnagysáig emelkedve, Nagy-Enyeden halt meg, hol aztán anyja a város feldulásaig nyugpénzéből éldegélt, neveltette gyermekeit, később pedig mindenéből kipurztatva, hol itt, hol ott huzta meg magát. Testvére elesett, rokonai nincsenek, jóakarói is szétszórva. Kérte Farkas urat ajálja valamely uri házhoz társalgónőül, mert több nyelvet beszél, anyja gondos nevelésben részesíté. Ha ez nem sikerülne, ő kész mint szobaleány is szolgálni, hogy becsületesen szerezhesse meg kenyerét. Az öreg szokása szerint köhögött s azalatt hánytva vetette, mit feleljen reá, midőn Sára asszony közbeszólt azt javasolván: csak maradjon Fenyüsdön, mig valamely jó helye akad, majd irni fog nagyuram Ákosnak, ki sok úri emberrel ismeretes s jól elhelyezteti. Farkas úr megjegyzé reá: ki tudja hol van most Ákos, mert az is megbolondult, oda hagyta hivatalát, huszárnak csapott fel s betőreti fejét azért, hogy nagybátyját jobbagyaiból kipurztatották. Aztán egészen unokaöcsésére vitte át a beszédet, s a felfordult világra. Sára asszony is tódította elbeszélvén, hogy az udvarházat mikép pusztították ki, mennyi mindenhez nyultak, csak őt nem bántották. Ekkor az öreg úr kifakadt az egész világ ellen. Előszámolta kárait, panaszolt, átkozódott s reszketett mérgében. Szegény Katalin csak várta: mi lesz mindebből, azonban kérését illetőleg nem kapott választ. Az öreg azt sem mondta neki, hogy ott maradjon, azt sem, hogy menjen el, azt sem, hogy gondoskodni fog jövőjéről, mert elfeledte, hogy tulajdonképen miről foly a beszéd s miután megpróbálta: vajjon jól be vannak-e zárva az ajtók? feküdni ment.

Katalin tehát elméletileg nem tartozott a házhoz, de tényleg oda. Így felt egyik nap a másik után. A szegény árva mindent dolgozott a mihez csak tudott. Sára asszony nagy hasznát vette, valamint az öreg úr is, ki napról napra gyengült és betegesedett. Katalin igyekezett kedvében járni. Ő adott neki

orvosságot, hallgatta panaszait, vigasztalta fájdalmiban, türte szeszélyeit s el látta holmi apró kényelmekkel. A ronda és sötét szoba más alakot öltött. Az ablakok tiszták lőnek s fehér függönyökkel ellátva. A füst és pókhálófogott fal megfehéredett s a poros képek mosolygóbban néztek alá. A butorokat csinosabban helyezte el. Nehány virágcserepet rakott az ablakba. Az asztalon virágos pohár diszlett, az öreg fején meg kötött házi sipka. Mindez nem került pénzbe, mi aztán megnyugtatta az öreget. Órákig elbeszéltek együtt. Farkas úr szerette vidám csevegését, kék szeméit, fiatal piros arcát, jó szívet, hű gondosságát. Aztán fölszámítván, hogy ételért bizony megszolgál, nem nézhetett reá rossz szemmel. Sőt néha mosolyogva merengett el rajta, midőn kipirulva kis kék köténykéjében járt kelt a szobában, hársfavirág theát hozott neki s úgy megkínálta vele, hogy cukor nélkül is édes lett volna. Elgondolta ilyenkor, hogy most neki is ilyen derék leánya lehetne, ha megházasodott volna. Életében most először gondolkozott komolyan a házasságról — koporsója szélén. Nem ő az első, nem is utolsó agglegény ki így tesz, de nála az illy érzékeny perczek rövidek szoktak lenni Bonczoló esze csakhamar szétfoslatta az ábrándképeket. Mennyi költségbe került volna a gyermekek neveltetése, hát feleségem mennyit költött volna ruhára — gondolá s abban állapodott meg, hogy csakugyan olcsóbb s kényelmesb állapot a nőtlenség.

Mindamellett Katalint csaknem leányaként szerette, a mennyiben inkább kezdett benne bizni, mint gazdasszonyába. Midőn nem kelhetett föl ágyából a kulcsokat neki adta át, s parancsait általa hajtatta végre, sőt néha vele is veszekedett: szóval Katalin lőn a fenyüsi udvar kegyencze. Gondolhatni mennyire sérté ez Sára asszony önérzetét. Egy reggel le is hordta érte Farkas urat csipőre tett kezekkel iszonyu mérgesen kérdezvén meg tőle: így jutalmazza-e husz évi szolgálatát, hogy egy jöttment czulát eléje tesz, ő egy óráig sem ül Fenyüsdön, miatta felfordulhat t. i. Farkas ur, összeomolhatik t. i. a ház, össze bizony bánja is ő, kisebb gondja is nagyobb annál, ő elmegy, még ez estét sem várja be, dehogyan várja, a világ minden kincséért sem. Másnap ott maradt ugyan, de azért harmadnap sem ment el, s tudtára adta Katalinnak, hogy csak azért sem mozdul, hiába akarja elmarni a háztól, gyalázat, hálátlan-ság, de mit is tudnának csinálni nélküle .... meghalának éhen .... Farkas urnak elment az esze, ő bizony tudja, hogy nem is vesz fel tőle semmit, esze ágában sincs, de hogy van, hanem meglátja ő, ki parancsol neki az udvarban, a kisasszony pedig hordja el magát ilyen olyan jöttment német, francia, angliusz ország kerülője, persze hogy az... az... az...

Katalin sokat szenvedett. Az öreg ur egész nap miatta pörölt a gazdasszonygyal, a gazdasszony pedig az öreg ur miatt vele. E rettenetes háboruban akármeltyik fél győzött, egyedül Katalin kapta a sebeket. Ez még nem

volt elég. Megjelentek az atyafiak is. Előbb József unokaöcsese köszönt be, aztán Sámuel egy falusi iskolamester, az öreg ur testvére, végre tisztelendő Torjai Zsigmondné esperesné asszonyom, a harmadik testvér neje. Ennyiből állott az egész atyafiság. A többiek korán elhaltak, Ákosról pedig az volt a hír, hogy elesett. Csak József tudta, hogy hol van, de gondja volt rá, hogy mások meg ne tudják. Olaszországból irt leveleit, mellyekben nagybátyját kérte, hogy váltsa ki a katonaságból s küldjön egy kis utiköltséget a tűzbe dobta s rettenetesen sajnálkozott, hogy édes kedves unokatestvére meghalt. A három Torjai rokon igen rossz szemmel nézte egymást, mivelhogy Farkas urról gazdag örökség nézett rájuk, s azt hitték, hogy a mi háromfelé oszlik, jobb lenne, ha együtt maradna egynek, de azon bámulatteljes boszuságban és eszélyes tervben mindnyájan megegyeztek: mit keres az a lány ott, el kell üzni, mert az öreg haláláig mindazt ellophatja tőle, miről ők netalán megfélemednének. Megkezdődött a küzdés életre halálra. Sára asszony az atyafiakhoz csatlakozott. Az öreg és Katalin együtt vívtak, az első szóbeli fenyegetéssel, hogy mindenéből kitagadja őket, aztán töltött pisztolylyal, mellyet ágyában mindig párnája alatt tartott. Ez utóbbi könnyel, sohajtással és türelemmel. Mi a hadi zsákmányt illeti; József a lovakat szólitotta haza, Sámuel a hordókat vizsgálta és kostolgatta kegyetlenül, Torjainé a fejéremükre tette kezét, Sára asszony megelégedett, hogy nem szóltak keze alá.

Az öreg úr mindinkább gyengült s ragaszkodott Katalinhoz. Kivüle senkit sem türt maga körül. Vigasztalták egymást. Az öreg úr elmondta, hogy mi helyt fölkel, megtanítja őket, ha valamelyik a szobába lép, föbe lövi, ir a kerületi biztoshoz, tömlöczbe vetteti a gazembereket, áldá istenét, hogy még nem tett végrendeletet, nem is fog, mert ő még sokáig fog élni, minden baja, hogy elgyengült, sokat haragudott s változó idő jár. Katalin is elpanaszolta, hogy alig lép ki a szobából, már mind a három rokon rá támad, mindennek elnevezik, csak hogy kezet nem emelnek rá, s bár ő nagy halálával tartozik az öreg iránt anyjáért, szivesen tesz érte meg mindent, mégis örömmel hagyá ide Fenyüsdöt, ha mindjárt koldulnia kellene is. Az öreg száraz kezeivel meg-simogatta a zokogó leány arcát s kérte, hogy ne sirjon. Csak legyen jobban, majd vesz ő neki egy ruhát selyemből, kendőt is melléje, ugysis Maros-Vásárhelyt egy kereskedő ötven forintjával adós; majd elcsapja gazdasszonyát, azt a vén boszorkányt, maradjon itt helyébe, inkább olyan szolgálót fogad mellé, ki tud főzni is, s így dolga sem leend annyi. Szép csendesen fognak élni ketten, s ha Ákos még él s nem kap valami gazdagabb leányt, rá veszi, hogy őt vegye feleségül. Ekkor az öreg hunyorított egyet beesett szemével, s ha köhögése engedé, nevetett, Katalin pedig elmosolyodott s ugyanazon pillanathban borzadt tőle és szájalomra lágyult, megvetette és szokásból vonzódott

hozzá. A gazdag ember és szegény árva így meritettek egymás nyomoruságából vigaszt és mulatságot. Így egyenliti ki a sors az ellentéteket. Az embereknek nincs miért megvessék vagy irigyeljék egymást — mondhatná a bölcsész.

Azalatt a jó atyafiak közt nagy megalégedetlenség uralkodott. Hiába hányták föl a szobákat s kutattak minden zegetzugot, sehol sem találtak pénzt. Pedig Farkas úrnak hirszerint sok készpénze volt, mellyet egy kis vasas ládában tartott. Eszökbe jutott még, hogy végrendelet is lehet, s hátha abban Ákosnak hagyományozott mindent. Sem a kis vasas láda, sem a végrendelet nyomába nem juthattak. Sámuel mester úgy vélekedett: talán a pinczében lesz rejtve, ott ütötte föl táborát, de csak ismerős hordóira talált s bujában lerészegedett. Az ispán a padlason, istállóban, csür- és kertben kereste, s az eredmény csak az lőn, hogy újabb elszállítani valókra bukkant. A gazdaszony nem adhatott felvilágosítást, mert a kis ládát életében csak kétszer látta, azt is ez előtt tiz esztendővel. Legokosabb volt mindnyájok közt Torjainé, s azt indítványozta: rá kell venni az öreget, hogy végrendeletet irasson, ha nem irat, akkor már van, ha irat, akkor bizonyosan a ládáról is említést tesz. Ez elmés dilemma nagy szótöbbséggel elfogadtatott.

Fegyvernyugvást kötöttek tehát, mert szép szerével akartak a dologhoz fogni. Rendre járultak az öreg elé. Előbb Jozsef lépett be s jó reggelt kívánt az öregnek is, Katalinnak is. Aztán elbeszélte, hogy fölszántatta, bevettette a földeket, s ha isten jó időt ad, mikor a jó nagybátya meggyógyul, csak amugy gyönyörködhetik a szép termésen. Farkas úr mind a jó termést, mind a gyógyulást igen helyes gondolatnak tartá s csak azt jegyezte meg, hogy vettessen minél több kukoriczát, mert tavasszal jó kelete lesz s árán sertéseket akar venni. Most Sámuel lépett be s egész erthusiasmussal beszélt el, hogy mint felszökött a bor ára s urambátyám mennyi pénzt fog kapni borából, egyetlen egy hordó sem romlott meg, ő gondosan vigyázott rájuk, s minthogy már betegsége sokat javult, talán e héten fölkelhetne, megtekinthetné s megalkhatnék Mózes zsidóval, kinek vevő szándoka van. Az öreg úr ebben sem talált kivetni valót, de megtiltotta neki, hogy többé a pinczébe tegye lábát. Kilátta szeméből, hogy ma sokat ivott, mire aztán Sámuel mester leült, mert hite szerint az öreg tántorgását is könnyen észrevehette volna. Végre Torjainé jött igen áhítatos arczczal. Ezerszer áldotta az istent, hogy urambátyámat olly jó színben látja. „Nem hiába imádkozott az én férjem — mondá ég felé fordult szemekkel — meghallgatta isten.“ Leült az ágy szélére s mindent elmondott, mi férje predikációiból csak eszébe jutott. Lárifári, gondolta az öreg, de mint egy szelidített vad csak csendes boszusággal legeltette szemeit atyafiain. József most elérkezettnek hitte a perczet a dolog érdemére szállani. Kezdé szóba hozni, hogy mennyi új rendelet érkezik a falu házához. Nagy részét ugyan

sem a jegyző, sem a pap nem értik egészen, de az utolsóból mégis kivettek annyit, hogy mindenki tartozik kötelezvényeit, végrendeletét, szóval minden törvényes iratát megbélyegeztetni, különben érvénytelenek. Elsajnálta, hogy mennyi bajt, költséget okoznak urambátyámnak. Ez előbeszédet József igen fontos arczezal beszélt el, nem is az öregnek, hanem Katalinnak, hogy kevésbbé feltűnő legyen. Azonban az öreg a végrendelet szóra hegyezte füleit, hiuz szemekkel nézett körül, megtapogatta pisztolyát s elkezdett köhögni, kiabálni, hogy neki ne hazudjanak, ő nem csinál végrendeletet, csináljon az, ki halni akar, hogy takarodjanak előle, ne lopják, ne csalják, pisztolyát huzta föl s olly nagyot köhögött utána, hogy Sámuel azt hitte: már el is sült, őt golyó érte s esze nélkül szaladt ki.

E sikertelen kísérlet kétségbeejté az atyafiságot. Csupán az vigasztalta bánatjukban, hogy az öreg már nem sokáig élhet. De a vasas láda? Az öregtől még kitélik, hogy sirjába viszi a titkot, s akkor üthetik bottal a nyomát. Török szakad, meg kell tudniok, hova van rejtve. Új tanácskozáshoz fogtak.

Ott állnak a tornáczon, s igen szomorú képpel kísérik kocsiáig az orvost, ki egész biztossággal erősíti, hogy Farkas ur alig él már egykét napot. József pipára tölt, s lassan mély gondolatokba merülve üt ki a jó bükkfa-taplóba, mintha mindenik szikrától egy terv megvillanását várná. Sámuel kilencz galléros szederjes köpenyébe, mellyet úgy egy ingre vett fel, a tornácz karfájára dől, s arról elmélkedik, hogy ő a hordókat minden esetre a maga részére kéri ki az osztoztató biráktól. Torjainé, kit egy nagy fejkötő, s még nagyobb kendő igen tiszteletre méltó személylyé tesz, nagy szemei és széles arcza egész figyelmes bárgyuságával lesi József ajkairól a szót, de József hallgat. A nap pedig a bérecek ormairól legszeretetre méltóbb búcsusugarakat vet a vén udvarházra, megaranyozza Torjainé csipkéit, sárgára változtatja Sámuel orrán a vörös rezet, segít meggyujtani József taplóját, s igen sajnálkozni látszik, hogy le kell feküdnie, s nem láthatja meg a készülendő látványos színművet, noha hajnal óta már eleget látott.

— Mit csinálunk már? — kérdé türelmetlenül egész testében mozogva Torjainé — meghal... meghal, s a láda sehol sincs. Uram teremtem, mennyi a gyermekem! Uram öcsémnek csak egy van, Sámuel bátyámnak egy sincs. De én, Jezus! Mi jut egyikünknek, ha pénzt nem találunk. Csekélység. Azt sem fizeti ki, hogy ide fáradtunk s ápoltuk betegségében. Én istenem, hogy teszi koldusokká gyermekeimet az a vén zsugori. Soha sem mondja meg szép szerével, hogy hol van a pénze. Átkozott vén hamis lelkűje. Szegény gyermekeim! S a gyöngéd anya csaknem megsiratta gyermekeit, kiket Farkas ur macassága koldusokká tesz.

— Persze! — jegyzé meg Sámuel röviden.

József hallgatott, nem méltatva feleletre Torjainét. Komoly harmincz éves férfiú volt, izmos természetű és kék nadrágban, nagy szakál és selyem kendős nyakkal. Koczkás mellénye nyilván arra látszott mutatni, hogy keble koczkáztatni mer, míg kaczer bon-jourja szeretetre méltóságáról tön tanuságot. Kerek kalapja szemére volt huzva, s azt jelenté, hogy gondolkozik.

— De öcsém uram, — folytatá Torjainé — nem kell azt annyiban hagyni. Elé kell keríteni a ládát a pokol fenekéből is. Isten is megbüntetne, hogy nem gondolunk familiánkkal. Reá kell ijeszteni arra az öregre. Öcsém uram elég izmos ember, Sámuel sem gyöngé, aztán én is segíték valamit.

— Rá kell ijeszteni! — jól mondja hugomasszony — vélekedék Sámuel.

— Ej nénémm asszony, azt hiszi, hogy én már arról nem dolgoztam — csattant fel József megvetőleg tekintve körül s nagy pipafüstbe burkolva méltóságát — de könnyebb meggondolni, mint kivinni. Sok zajjal történik meg, az öreg még meg is halhat belé, s akkor minket, mint gyilkosokat fognak be.

— Persze! — jegyzé meg Sámuel, Torjainé pedig, mintha parázson állna, irgett forgott, hogy valami jó tervet főzhetett ki.

József szánakozva nézett nénjére, Sámuel pedig közelebb lépett öcséséhez, hogy mint férfiak komolyan hányják vessék meg a dolgot.

— Hanem az igaz, hogy nem lehet késni a dologgal, mert az öreg tán a holnapot sem éli túl — szólalt meg összeránczolva homlokát József — azért a dologra, én már kifőztem.

Torjainé megállott, Sámuel elbámult.

— Nénémm küldje el a gazdasszonyt a faluba, aztán az orvos rendeletéből Katalinnal készíttessen theát az öreg számára. A konyha jó távol van a szobától, oda mi sem hallszik, s talán hamar készen leszünk. Sámuel őrt áll az ajtóban s jelt ad, ha valaki közeledik.

— De a pisztoly öcsém! — kérdé Sámuel, ki jól eszében tartá, hogy már egyszer elsült.

— Ma délután, mikor aludt, elloptam ágyából — válaszolt József — no, rajta, bátorság, frisen! Ki mer, nyer. Induljon nénémasszony, te ide az ajtó elé!

József parancsai csakhamar teljesítve lönek. A gazdasszony a faluba indult, Katalin a konyhában sürgött a thea körül, Sámuel elfoglalta őrhelyét. Az udvar csendes volt, csak a kutyák ugattak, csak a nagy hársfán énekeltek a madarak s a hazatérő csordák kolompja hallzott a távolból. A legszebb tavaszi alkony borult a vidékre, minőt a falusi nép szeret, midőn a család kiülhet a ház elé, várja a hazatérő gazdát, a gyermekek vigan futkosnak, a nap terhe nyájas beszélgetésben enyhül s az estharang megszólal.

József és Torjainé az öreg szobájába léptek.

Az öreg ágyán kinyulva feküdt, s nyugtalan álma volt. Kopasz feje le-

csuszott a párnáról, jobb keze majd a padlatig csüngött alá, míg a bal ingét szoritá össze mellén. Néha felhörgött s összerezcent. Homlokán veríték gyöngyözött alá. Csonttá aszott arca, száraz kezei, mint egy vázé. Vonásain egy sivar élet nehéz fáradalma vivott a halállal.

A két atyafi csöndesen állott meg ágya előtt s egymásra tekintett. Bátorságuk elhagyta. Nem tudták mihez fogjanak, s babonás félelem vett erőt rajtuk, midőn a kakukos óra ütni kezdett, s mint halálbagoly huhogta egyhangu dallamát.

Az öreg az óra ütésére fölébredt s köhögött.

— Katalin adj czukros vizet, megfulok — nyögé csöndesen — Katalin hol vagy? — kiáltá később méregbe jöve, aztán körülnézett, s meglátván rokonait, felült ágyában s pisztolyát keresé — hol innen a pisztoly, czudarok, gazemberek, elloptátok ugy-e? hogy az isten verjen meg benneteket — ekkor kimerülve visszahullott ágyába s zokogott — mindenemből kifosztanak, még párnáimat is kihuzzák fejem alól... oh... oh! mire jutottam!

— Kedves bátyám uram! — mondá Torjainé — jöjjen magához. Ne hivatnánk papot? Ideje volna kibékülni istennel. Az imádság erősíti az embert, s ha isten ő felségének ugy tetszik....

— Fogd be a szádat — kiáltá Farkas úr dühétől erőt nyerve — hogy meghiztál kenyereken,.... betegségem nektek egészség.... milyen kövér vagy, meghal az ember miattatok éhen... telhetlen papzsák! Ide hivnád ugy-e az egész ecclesiát? mint dögre a varjúkat? Imádkoznátok ugy-e, hogy azalatt meglophassatok? A bibliával ütnétek agyon....

Torjainé intett Józsefnek, hogy fogjon már a dologhoz.

— Mit akartok? — kérdé ingerülten az öreg beteg — nézni jöttetek, hogy meghaltam? Élek... élek... csak menjetek haza... isten hírével... várhatjátok temetésemet, addig megöszültök, meghaltok... még én fogok örökölni tőletek... van is nektek... czudarok... rongyosak....

— Beszéljünk már valahára okosan — szólt József közelebb lépve az ágyhoz — elég volt a komédia. Elé a vasas ládát.

— Ahá! kiáltott az öreg kárörvendő kacajjal — akkor lásd, mikor a hátad közepét, s egész lelkéből nevetett. Egyszerre öröm, boszu, életkedv villanyozták föl. Elképzelte, hogy kincséhez még senki sem nyult, hogy az övé, egyedül az övé. Gyönyörködött az atyafiak mérgén s érezte, hogy még sokáig fog élni. Felült ágyában s mint gyermek fület mutatott ujjáival: majd ha fagy! ha! ha! ha! mikor a hátad közepét.

— Nem addig van az — kiáltá József vadul — életteddel játszol. Meghalsz vagy elcádod a vasas ládát.

Az öreg önkénytelen pisztolyait kereste.

József hallgatott, nem méltatva feleletre Torjainét. Komoly harmincz éves férfiú volt, izmos termetű és kék nadrágban, nagy szakál és selyem kendős nyakkal. Koczkás mellénye nyilván arra látszott mutatni, hogy keble koczkáztatni mer, míg kaczer bon-jourja szeretetre méltóságáról tön tanuságot. Kerek kalapja szemére volt huzva, s azt jelenté, hogy gondolkozik.

— De öcsém uram, — folytatá Torjainé — nem kell azt annyiban hagyni. Elé kell keríteni a ládát a pokol fenekéből is. Isten is megbüntetne, hogy nem gondolunk familiánkkal. Reá kell ijeszteni arra az öregre. Öcsém uram elég izmos ember, Sámuel sem gyöngö, aztán én is segíték valamit.

— Rá kell ijeszteni! — jól mondja hugomasszony — vélekedék Sámuel.

— Ej néném asszony, azt hiszi, hogy én már arról nem gondolkoztam — csattant fel József megvetőleg tekintve körül s nagy pipafüstbe burkolva méltóságát — de könnyebb meggondolni, mint kivinni. Sok zajjal történik meg, az öreg még meg is halhat belé, s akkor minket, mint gyilkosokat fognak be.

— Persze! — jegyzé meg Sámuel, Torjainé pedig, mintha parázson állna, irgett forgott, hogy valami jó tervet főzhetett ki.

József szánakozva nézett nénjére, Sámuel pedig közelebb lépett öcséséhez, hogy mint férfiak komolyan hányják vessék meg a dolgot.

— Hanem az igaz, hogy nem lehet késni a dologgal, mert az öreg tán a holnapot sem éli túl — szólalt meg összeránczolva homlokát József — azért a dologra, én már kifőztem.

Torjainé megállott, Sámuel elbámult.

— Néném küldje el a gazdasszonyt a faluba, aztán az orvos rendeletéből Katalinnal készíttessen theát az öreg számára. A konyha jó távol van a szobától, oda mi sem hallszik, s talán hamar készen leszünk. Sámuel őrt áll az ajtóban s jelt ad, ha valaki közeledik.

— De a pisztoly öcsém! — kérdé Sámuel, ki jól eszében tartá, hogy már egyszer elsült.

— Ma délután, mikor aludt, elloptam ágyából — válaszolt József — no, rajta, bátorság, frisen! Ki mer, nyer. Induljon nénémasszony, te ide az ajtó elé!

József parancsai csakhamar teljesítve lőnek. A gazdasszony a faluba indult, Katalin a konyhában sürgött a thea körül, Sámuel elfoglalta őrhelyét. Az udvar csendes volt, csak a kutyák ugattak, csak a nagy hársfán énekeltek a madarak s a hazatérő csordák kolompja hallszott a távolból. A legszebb tavasi alkony borult a vidékre, minőt a falusi nép szeret, midőn a család kiülhet a ház elé, várja a hazatérő gazdát, a gyermekek vigan futkosnak, a nap terhe nyájas beszélgetésben enyhül s az estharang megszólal.

József és Torjainé az öreg szobájába léptek.

Az öreg ágyán kinyulva feküdt, s nyugtalan álma volt. Kopasz feje le-

csuszott a párnáról, jobb keze majd a padlatig csüngött alá, míg a bal ingét szoritá össze mellén. Néha felhörgött s összerezcent. Homlokán veríték gyönyözött alá. Csonttá aszott arca, száraz kezei, mint egy vázé. Vonásain egy sivar élet nehéz fáradalma vivott a halállal.

A két atyafi csöndesen állott meg ágya előtt s egymásra tekintett. Bátorságuk elhagyta. Nem tudták mihez fogjanak, s babonás félelem vett erőt rajtuk, midőn a kakukos óra ütni kezdett, s mint halálbagoly huhogta egyhangu dallamát.

Az öreg az óra ütésére fölébredt s köhögött.

— Katalin adj czukros vizet, megfulok — nyögé csöndesen — Katalin hol vagy? — kiáltá később méregbe jöve, aztán körülnézett, s meglátván ronkóit, felült ágyában s pisztolyát keresé — hol innen a pisztoly, czudarok, gazemberek, elloptátok ugy-e? hogy az isten verjen meg benneteket — ekkor kimerülve visszahullott ágyába s zokogott — mindenemből kifosztanak, még párnáimat is kihuzzák fejem alól... oh... oh! mire jutottam!

— Kedves bátyám uram! — mondá Torjainé — jöjön magához. Ne hivatnánk papot? Ideje volna kibékülni istennel. Az imádság erősíti az embert, s ha isten ő felségének ugy tetszik....

— Fogd be a szádat — kiáltá Farkas úr dühétől erőt nyerve — hogy meghiztál kenyereken,.... betegségem nektek egészség.... milyen kövér vagy, meghal az ember miattatok éhen... telhetlen papzsák! Ide hivnád ugy-e az egész ecclesiát? mint dögre a varjukat? Imádkoznátok ugy-e, hogy azalatt meglophassatok? A bibliával ütnétek agyon....

Torjainé intett Józsefnek, hogy fogjon már a dologhoz.

— Mit akartok? — kérdé ingerülten az öreg beteg — nézni jöttetek, hogy meghaltam? Élek... élek... csak menjetek haza... isten hírével... várhatjátok temetésemet, addig megöszültök, meghaltok... még én fogok örökölni tőletek... van is nektek... czudarok... rongyosak....

— Beszéljünk már valahára okosan — szólta József közelebb lépve az ágyhoz — elég volt a komédia. Elé a vasas ládát.

— Ahá! kiáltott az öreg kárörvendő kacajjal — akkor lásd, mikor a hátad közepét, s egész lelkéből nevetett. Egyszerre öröm, boszu, életkedv villanyozták föl. Elképzelte, hogy kincséhez még senki sem nyult, hogy az övé, egyedül az övé. Gyönyörködött az atyafiak mérgén s érezte, hogy még sokáig fog élni. Felült ágyában s mint gyermek fület mutatott ujaival: majd ha fagy! ha! ha! ha! mikor a hátad közepét.

— Nem addig van az — kiáltá József vadul — életeddel játszol. Meghalsz vagy eléadod a vasas ládát.

Az öreg önkénytelen pisztolyait kereste.

— Pisztolyod kezemben — mondá József zsebéből pisztolyt vonva elé s az öreg mellének szegezve — ha élni akarsz, add elé a vasas ládát!

Az öreg megijedt, félt a haláltól, betegségében legelőször. Meghalni, midőn hite szerint gyógyulófélben van, meghalni, midőn kincse biztosítva — e gondolat őrzöngővé tette. Az ifjúság hevével s a vénség félelmével ragaszkodott az élethez. Felszökött ágyában, majd összekuczorodva másik szélére csuszott, paplanát tartván maga elé, életét védelmezendő. Fogai vaczogtak, hideg rázta, üvegesedő szemei rémitőn meredtek az atyafiakra.

József arczával elfordult, nem állhatta ki e látványt. Bár mennyire romlott ember volt, bár a kincsszomj és vérarulás ugyanazon hevével gyűlölte bátyját, mint ez őt, a haldokló torz arczától visszarettent. Az öreg használta e pillanatot, felugrott s ki akarta kezéből facsarni a pisztolyt. Ekkor Józsefet saját veszedelme dühössé tette. Küzdött az öreggel, kit a láz és kétségbeesés erőssé tön. A jó néne is segített. Lenyomták az ágyra, összefogták kezét lábát. Pillanatnyi csend állott be, csak az öreg hörgése hallatszott.

— A vasas ládát, vagy meghalsz — kiáltá József.

— A vasas láda? — sohajtá az öreg e szóra magához jöve — kevés pénz van ott fiaim... kevés... szegény ember voltam én mindig. Csaltak az emberek... temetésemre sem lesz elég, ha megmondom sem találjátok meg.

— No csak élé! — hangzott Torjainé diskantja.

Farkas úr megvetőleg tekintett reá. Méregbe jött, hogy egy asszony diadalmaskodik felette. Aztán Józsefre tekintett s valamin gondolkozni látszék. Nagyokat lélekzett és pihent. Arcza elsimult s ravasz mosoly ült ajkaira. A félelem, hogy kincsét elveszti, tartá benne a lelket, s az élet még egyszer fellobbanó szikrája föleleveníté régi szenvedélyeit. Még vigasztalta egy remény, mint élete folytán gyakran, midőn az erőszak nem sikerült.

— Fiam József! ne szorítsd úgy kezemet — suttozta tördelve — lásd én mindig szerettelek, tudod, mikor husz év előtt apáddal itt jártál, ruhát vettem volt neked. Emlékszel-e hogy csókoltad érte kezemet, s most úgy szorított... hálátlan vagy József, de én jobb leszek hozzád, megmondom hol a vasas láda. . . . .

József megörült, hogy az öreg valahára vallani kezd s nagyobb botrány nélkül juthat a titok birtokába. József öröme az öregnek is öröm volt. Köhögésbe fojtá gunyhahatáját.

— Hanem csak neked mondom meg — folytató Farkas úr — kergesd el innen azt az asszonyt, nem állhatom ki.

József intett nényének, ki hátra vonult, aztán lassan észrevétlenül előre lépett, hogy ő is hallhasson valamit a titokból.

— Tudod fiam hol van a kertben a nagy hársfa? — *suttogta az öreg József füléhez hajolva.*

— Igen.

— No lásd az a nagy hárs igen derék fa, többet ér a gyökere koronájánál. Nem adnám százezer forintért. Sok pénz az József. Vehetsz azon jószágot, házat, lovat, hintót — mindent... Nem kell, hogy ispán légy, te fogadhatsz magadnak ispánt... El is esaphatod, mint tégedet elesaptak. Fiad nagyságos úr lesz... százezer forint... értesz-e engem József! hanem kergesd el azt az asszonyt, nézd újra közeledik... te vén boszorkány... ne adj József belőle neki semmit... legyen a tied egészen....

József haragosan intett néjének, ki alig birt tudványa s bosszúságával.

— Menj öcsém, végy egy ásót, áss két lábnyira, akkor vasba ütődik az ásó, értesz József, az a vasas láda.

Az öreg mindezt suttogva és vontatva beszélte, szavai hatását gyönyörrel szemlélve József arcán s egy egy gunyos pillantást vetve Torjainé felé.

József elereszté az öreget s kirohant. Torjainé is követni akarta, de az öreg nagy hahotával kaczagott fel s ez visszatartá.

A zajra betoppant Sámuel is.

— Jer, jer Sámuel kiálta Farkas úr, kinek örjögő örömeben szemei is könyeztek — te vagy az én legjobb testvérem — jer te csak iszol, nem lopsz, csak korhely vagy, nem gazember is, nem emelted reám kezedet... neked igazán megmondom: hol a vasas láda. József keresheti. Hogy izzad, hogy ás! ... ide hallik... ha! ha! ha.

Sámuel bémész és fontos arczczal közeledett az öreghez, ki megsimogatta s leültette ágya szélére.

Torjainé újra közeledett.

— Kergesd el Sámuel ez asszonyt, mert meghallja s neked nem ad semmit... Meglásd Sámuel ezek meg fognak csalni... ugy... ugy... kergesd ki a szobából.

Sámuel nagy veszekedések közt valahogy kitolta Torjainét. Az öreg eszén kívül volt, midőn hallá, hogy milly szép ezimekkel tisztelik meg egymást s rá rá mondá: ugy van... jól van... hogy marakodnak a konc felett... a kutyák... harapjátok egymást halálra... dühödjetek meg... ha, ha, ha!...

Sámuel kifáradva s megtépve tért vissza bátyjához. Kilencz galléros köpenyéből kettő hiányzott, s összekörmölt kezei véreztek.

— Ember vagy Sámuel, miért nem döngetted el ugy, a hogy a feleségedet szoktad... Neked ugy-e nincs gyermeked. Jobb is. Helyette te léssz gazdag ember. Értesz-e? gazdag ember. Hallgass reám. Tudod a pinczében a járást?

— Pisztolyod kezemben — mondá József zsebéből pisztolyt vonva elé s az öreg mellének szegezve — ha élni akarsz, add elé a vasas ládát!

Az öreg megijedt, félt a haláltól, betegségében legelőször. Meghalni, midőn hite szerint gyógyulófélben van, meghalni, midőn kincse biztosítva — e gondolat őrjöngővé tette. Az ifjúság hevével s a vénség félelmével ragaszkodott az élethez. Felszökött ágyában, majd összekuczorodva másik szélére csuszott, paplanát tartván maga elé, életét védelmezendő. Fogai vaczogtak, hideg rázta, üvegesedő szemei rémitőn meredtek az atyafiakra.

József arczával elfordult, nem állhatta ki e látványt. Bár mennyire romlott ember volt, bár a kincsszomj és vérárulás ugyanazon hevével gyűlölte bátyját, mint ez őt, a haldokló torz arczától visszarettent. Az öreg használta e pillanatot, felugrott s ki akarta kezéből facsarni a pisztolyt. Ekkor Józsefet saját veszedelme dühössé tette. Küzdött az öreggel, kit a láz és kétségbeesés erőssé tőn. A jó néne is segített. Lenyomták az ágyra, összefogták kezét lábát. Pillanatnyi csend állott be, csak az öreg hörgése hallatszott.

— A vasas ládát, vagy meghalsz — kiáltá József.

— A vasas láda? — sohajtá az öreg e szóra magához jöve — kevés pénz van ott fiaim... kevés... szegény ember voltam én mindig. Csaltak az emberek... temetésemre sem lesz elég, ha megmondom sem találjátok meg.

— No csak élé! — hangzott Torjainé diskantja.

Farkas úr megvetőleg tekintett reá. Méregbe jött, hogy egy asszony dalmaskodik felette. Aztán Józsefre tekintett s valamin gondolkozni látszék. Nagyokat lélekzett és pihent. Arcza elsimult s ravasz mosoly ült ajkaira. A félelem, hogy kincsét elveszti, tartá benne a lelket, s az élet még egyszer fellobbanó szikrája föleleveníté régi szenvedélyeit. Még vigasztalta egy remény, mint élete folytán gyakran, midőn az erőszak nem sikerült.

— Fiam József! ne szorítsd úgy kezemet — suttozta tördelve — lásd én mindig szerettelek, tudod, mikor husz év előtt apáddal itt jártál, ruhát vettem neked. Emlékszel-e hogy csókoltad érte kezemet, s most úgy szorított... hálátlan vagy József, de én jobb leszek hozzád, megmondom hol a vasas láda. . . .

József megörült, hogy az öreg valahára vallani kezd s nagyobb botrány nélkül juthat a titok birtokába. József öröme az öregnek is öröm volt. Köhögsébe fojtá gunyhahatáját.

— Hanem csak neked mondom meg — folytatá Farkas úr — kergesd el innen azt az asszonyt, nem állhatom ki.

József intett néniének, ki hátra vonult, aztán lassan észrevétlenül előre lépett, hogy ő is hallhasson valamit a titokból.

— Tudod fiam hol van a kertben a nagy hársfa? — *suttogta az öreg József füléhez hajolva.*

— Igen.

— No lásd az a nagy hárs igen derék fa, többet ér a gyökere koronájánál. Nem adnám százezer forintért. Sok pénz az József. Vehetsz azon jószágot, házat, lovat, hintót — mindent... Nem kell, hogy ispán légy, te fogadhatsz magadnak ispánt... El is csaphatod, mint tégedet elesaptak. Fiaid nagyságos úr lesz... százezer forint... értesz-e engem József! hanem kergesd el azt az asszonyt, nézd újra közeledik... te vén boszorkány... ne adj József belőle neki semmit... legyen a tied egészen....

József haragosan intett néniének, ki alig birt tudvágya s bosszúságával.

— Menj öcsém, végy egy ásót, áss két lányira, akkor vasha ütődik az ásó, értesz József, az a vasas láda.

Az öreg mindezt suttogva és vontatva beszélt, szavai hatását gyönyörrel szemlélve József arcán s egy egy gunyos pillantást vetve Torjainé felé.

József elereszté az öreget s kirohant. Torjainé is követni akarta, de az öreg nagy hahotával kaczagott fel s ez visszatartá.

A zajra betoppant Sámuel is.

— Jer, jer Sámuel kiálta Farkas úr, kinek örjögő örömeben szemei is könyeztek — te vagy az én legjobb testvérem — jer te csak iszol, nem lopsz, csak korhely vagy, nem gazember is, nem emelked reám kezedet... neked igazán megmondom: hol a vasas láda. József keresheti. Hogy izzad, hogy ás! ... ide hallik... ha! ha! ha.

Sámuel bémész és fontos arcczal közeledett az öreghez, ki megsimogatta s leültette ágya szélére.

Torjainé újra közeledett.

— Kergesd el Sámuel ez asszonyt, mert meghallja s neked nem ad semmit... Meglásd Sámuel ezek meg fognak csalni... úgy... úgy... kergesd ki a szobából.

Sámuel nagy veszekedések közt valahogy kitolta Torjainét. Az öreg eszén kívül volt, midőn hallá, hogy milly szép czimekkel tisztelik meg egymást s rá rá mondá: úgy van... jól van... hogy marakodnak a konc felett... a kutyák... harapjátok egymást halálra... dühödjetek meg... ha, ha, ha!...

Sámuel kifáradva s megtépve tért vissza bátyjához. Kilencz galléros köpenyéből kettő hiányzott, s összekörmölt kezei véreztek.

— Ember vagy Sámuel, miért nem döngetted el úgy, a hogy a feleségedet szoktad... Neked ugy-e nincs gyermeked. Jobb is. Helyette te léssz gazdag ember. Értesz-e? gazdag ember. Hallgass reám. Tudod a pinczében a járást?

— Tudom uram bátyám!

— Sokat iszol ugy-e... Nem baj, a megkezdett hordó vízzel van elegyítve. Épen betegségem előtt akartam eladni Mózes zsidónak.

— Meg is éreztem én azt urambátyám, azért azt a másikat is megkezd-tük ott a szegletben.

— A jó bakatort... gazember! — kiálta az öreg mérgesen — no... no... tőled nem sajnálom. Becsületes ember vagy, csak az orrod vörös Sámuel, csak rongyos vagy Sámuel, csak ostoba vagy Sámuel. Fogadom, soh' sem volt tiz forint készpénzed. Mindig rossz bort ittál, ezután tokajit, egrit, ezelnait ihatol, az én egészségemre Sámuel. Értesz-e?

Sámuel megelégedve intett fejével, mintha már egy pohár tokajit lenyelt volna.

— No lásd a pinczében a bakator hordó mellett kincs van.

— Kincs? viszhangzá Sámuel.

— Kincs öcsém! — ismétlé az öreg, míg szemei kéjjel pihentek Sámuel mosolyra derült vonásain — bonts ki a falból öt téglát egy más mellett — ott a vasas láda.

— A vasas láda?

— Az. Siess, siess... mert József mindjárt itt lesz, elveszi tőled... fuss, rohanj, de el ne essél... betörök a fejed... kár volna... feleséged özvegyen marad... tudom hogy busulna... Siess Sámuel, siess.

Sámuel szót fogadott s olly sebesen rohant ki, hogy Torjainét, ki ujra a szobába lopódzott, majd leüté lábáról.

Farkas ur nagyot kaczagott, aztán Torjainé felé fordult, ki Sámuel után akart menni.

— Ne menj édes hugom — szólítá meg édeskés hangon — hadd a bolondokat, hogy izzadjanak. Jer közelebb. A vasas láda sem a hársfa alatt, sem a pinczében nincs. Másutt van. Neked megmondom. Egyedül neked.

Torjainé kétkedően nézett az öregre.

— Nem hiszed? Nem csodálkozom édes hugom, van okod reá. Mindig boszantottalak, pedig te áptáltál, férjed imádkozott értem, te is imádkoztál... tudom lelkem... jól tudom... hisz a nélkül rég meghaltam volna már... de lásd én vén ember vagyok... ismerem a világot. Azért haragudtam reád, hogy ezek a gazemberek elhigyék, ne gyanakodjanak. Értesz-e?... Légy okos, ne szólj nekik semmit.

Torjainé a nélkül, hogy szólott volna, mind közelebb közelebb lépett az ágyhoz.

Sok gyermeked van... ugy... ugy... neked legtöbb pénz kell... világos... ti istenfélők vagytok, megbocsátjátok ha mit vétettem, imádkoztok nyu-

galmamért, férjed majd ingyen mond halotti predikáziót... a sok gyermek sirva követi koporsómat... szegény nagybátyánk... áldott jó nagybátyánk... te elájulsz a sírnál... kedves jó néném! sajnállak megütöd magadat. Kérlek szépen ne csináljatok nekem pompás temetést, ne tegyetek síromra drága faragott követ... Haj a sir, ... a halál!

Itt Farkas úr elhallgatott. Kiesett szerepéből. Eszébe jutott a halál. Ugy érezte, mintha gyengülne. Köhögött, kimerülve nyult el ágyán s kezével a légbe kapott. Mintha valami mozogna ágya felett, egy setét alak közelednék feléje, hogy megfojtsa, magával vigye. Behunyta szemeit, hogy ne lássa. Azért ott állott sötéten, mozdulatlanul. Kiáltani akart, nyelve leragadt, fel akart kelni és futni, nem bírta tagjait. Szemei felfordulva meredtek a légbe, teste kinyult, arcza elkékült.

— Az istenért bátyám! szóljon, a titok nyomja, mondja ki, jobban lesz, — kiálta Torjainé gyöngén ápolva az öreget — hol a vasas láda?

— A vasas láda? — suttogta az öreg s e gondolat elüzte a képzelet látomásait. Arczára újra visszakerült a káröröm mosolya s midőn József és Sámuel boszusan rohantak be a szobába s állották körül ágyát, szívében szilaj gyönyör lángolt föl. Az atyafiak dühe és csalódása enyhíték vonaglását, mit imádság és orvosság nem lett volna képes előidézni, s a kincsszomj emésztő szenvedélye, melly nem hagyta meghalni s életében annyit kinzá, megajándékozta még egy boldog perczzel, a legboldogabbal, melly élnivágyó embert érhet: elfeledte, hogy haldoklik.

Valóban misem vala különösebb, mint e haldokló öreg ember mosolyal ajkai körül, s ez életerős rokonok a düh és bánat miatt lesujtva: ,sehoh a kincs, — kiálták a rokonok — ,enyim a kincs' — sugárzott az öreg tört szeméből s mondá ki végsohaja. Minő bánat és öröm, mint a gonosz szenvedélyek jutalma és büntetése. Minő istenítélet az élet és halál gunyai közt! Minő tragikomédia, melly a sir szélét választá szinpadul, hogy kívánatosbnak mutassa a halált az élet nevetséges nyomoruságainál.

De mégis volt egy sugár, melly fényt vetett e sötét jelenésre, egy hang, melly imadsággként emelkedik ki e daemóni zajból. Ott sirt, zokogott egy szegletben Katalin, a szegény árva. Egyetlen köny, egyetlen fájdalom, egyetlen részvét, melly a dús öreget sírjához kíséri. A gyermeki hála egy ágyhelyért, hol anyja kiszenvedett, hű vonzalom egy falat kenyérért, mellyet munkája által anyira kiérdemelt — a szeretet.

Szava már elállt, noha a rokonok lesték még ajkairól a titkot. Gondolták, majd félre beszél és vallani fog. Hiába várták. Csak gunyosoly lebegett a hallgatag ajkak körül. Most igazán sajnálták, most igazán sirtak.

— Tudom uram bátyám!

— Sokat iszol ugy-e... Nem baj, a megkezdett hordó vízzel van elgyitve. Épen betegségem előtt akartam eladni Mózes zsidónak.

— Meg is éreztem én azt urambátyám, azért azt a másikat is megkezd-tük ott a szegletben.

— A jó bakatort... gazember! — kiálta az öreg mérgesen — no... no... tőled nem sajnálom. Becsületes ember vagy, csak az orrod vörös Sámuel, csak rongyos vagy Sámuel, csak ostoba vagy Sámuel. Fogadom, soh' sem volt tiz forint készpénzed. Mindig rossz bort ittál, ezután tokajit, egrit, czelnait ihatol, az én egészségemre Sámuel. Értesz-e?

Sámuel meglegedve intett fejével, mintha már egy pohár tokajit lenyelt volna.

— No lásd a pinczében a bakator hordó mellett kincs van.

— Kincs? viszhangzá Sámuel.

— Kincs öcsém! — ismétlé az öreg, míg szemei kéjjel pihentek Sámuel mosolyra derült vonásain — bonts ki a falból öt téglát egy más mellett — ott a vasas láda.

— A vasas láda?

— Az. Siess, siess... mert József mindjárt itt lesz, elveszi tőled... fuss, rohanj, de el ne essél... betörik a fejed... kár volna... feleséged özvegyen marad... tudom hogy busulna... Siess Sámuel, siess.

Sámuel szót fogadott s olly sebesen rohant ki, hogy Torjainét, ki újra a szobába lopódzott, majd leüté lábáról.

Farkas ur nagyot kaczagott, aztán Torjainé felé fordult, ki Sámuel után akart menni.

— Ne menj édes hugom — szólítá meg édeskés hangon — hadd a bolondokat, hogy izzadjanak. Jer közelebb. A vasas láda sem a hársfa alatt, sem a pinczében nincs. Másutt van. Neked megmondom. Egyedül neked.

Torjainé kétkedően nézett az öregre.

— Nem hiszed? Nem csodálkozom édes hugom, van okod reá. Mindig boszantottalak, pedig te áptáltál, férjed imádkozott értem, te is imádkoztál... tudom lelkem... jól tudom... hisz a nélkül rég meghaltam volna már... de lásd én vén ember vagyok... ismerem a világot. Azért haragudtam reád, hogy ezek a gazemberek elhigyék, ne gyanakodjanak. Értesz-e?... Légy okos, ne szólj nekik semmit.

Torjainé a nélkül, hogy szólott volna, mind közelebb közelebb lépett az ágyhoz.

Sok gyermeked van... ugy... ugy... neked legtöbb pénz kell... világos... ti istenfélők vagytok, megboesátjátok ha mit vétettem, imádkoztok nyu-

galmamért, férjed majd ingyen mond halotti predikátziót... a sok gyermek sirva követi koporsómat... szegény nagybátyánk... áldott jó nagybátyánk... te elájulsz a sirnál... kedves jó néném! sajnállak megütöd magadat. Kérlek szépen ne csináljatok nekem pompás temetést, ne tegyetek siromra drága faragott követ... Haj a sir, ... a halál!

Itt Farkas úr elhallgatott. Kiesett szerepéből. Eszébe jutott a halál. Ugy érezte, mintha gyengülne. Köhögött, kimerülve nyult el ágyán s kezével a légbe kapott. Mintha valami mozogna ágya felett, egy sötét alak közelednék feléje, hogy megfojtsa, magával vigye. Behunyta szemeit, hogy ne lássa. Azért ott állott sötéten, mozdulatlanul. Kiáltani akart, nyelve leragadt, fel akart kelni és futni, nem bírta tagjait. Szemei felfordulva meredtek a légbe, teste kinyult, arca elkékült.

— Az istenért bátyám! szóljon, a titok nyomja, mondja ki, jobban lesz, — kiálta Torjainé gyöngén ápolva az öreget — hol a vasas láda?

— A vasas láda? — suttogta az öreg s e gondolat elüzte a képzeletlátomásait. Arczára újra visszakerült a káröröm mosolya s midőn József és Sámuel boszusan rohantak be a szobába s állották körül ágyát, szívében szilaj gyönyör lángolt föl. Az atyafiak dühe és csalódása enyhíték vonaglását, mit imádság és orvosság nem lett volna képes előidézni, s a kinesszomj emésztő szenvedélye, melly nem hagyta meghalni s életében annyit kinzá, megajándékozta még egy boldog perczel, a legboldogabbal, melly élnivágyó embert érhet: elfeledte, hogy haldoklik.

Valóban misem vala különösebb, mint e haldokló öreg ember mosolylyal ajkai körül, s ez életerős rokonok a düh és bánat miatt lesujtva: ,sehol a kincs, — kiálták a rokonok — ,enyim a kincs' — sugárzott az öreg tört szemeiből s mondá ki végsőhaja. Minő bánat és öröm, mint a gonosz szenvedélyek jutalma és büntetése. Minő istenítélet az élet és halál gunyai közt! Minő tragikomédia, melly a sir szélét választá szinpadul, hogy kívánatosbnak mutassa a halált az élet nevetséges nyomoruságainál.

De mégis volt egy sugár, melly fényt vetett e sötét jelenésre, egy hang, melly imádságként emelkedik ki e daemoni zajból. Ott sirt, zokogott egy szegelyben Katalin, a szegény árva. Egyetlen köny, egyetlen fájdalom, egyetlen részvét, melly a dús öreget sirjához kíséri. A gyermeki hála egy ágyhelyért, hol anyja kiszenvedett, hű vonzalom egy falat kenyérért, mellyet munkája által anyira kiérdemelt — a szeretet.

Szava már elállt, noha a rokonok lesték még ajkairól a titkot. Gondolták, majd félre beszél és vallani fog. Hiába várták. Csak gunyosoly lebegett a hallgatag ajkak körül. Most igazán sajnálták, most igazán sirtak.

— Meghalt — kiáltott Torjainé a halott hideg kezét elbocsátva — szegény gyermekeim!

József a tükröt tartá a halott ajkai elé s nem vévén rajta észre a lehellet homályát, boszusan lökte tova.

— Uf, hogy elfáradtam az ásásban — mondá József izzadt homlokát törölve — hogy rászédett a vén zsugori.

— Az én lábamat egy kifeszített téglá majd összezuzta — panaszkodék Sámuel sántítva menvén egy pamlag felé, hogy kipihenje magát.

Katalin folyvást sirt, a belépő gazdaszony összecsapta kezét mintegy kérdeve, hogy az ő tudta és hire nélkül hogy mert meghalni Farkas úr?

FEHÉR VESSZŐ.

(TÖRTÉNETI NOVELLA.)

SZATHMÁRY KÁROLYTÓL.

Képzeletem tündérfonala megint vissza viszen hozzád kedves kis hazám — Erdély! . . . Mint az utas, ki világvárosok utcáin, idegen házak műremekei nézésében elfáradva, késő éjben ér vissza szülőtte földre; már látszik a kis falu tornya, a szülői lak fala kihéhrlik az éjben; . . . de a fáradt lábak mehtagadják a szolgálatot, s ő a falu temetőjében hajtja fejét nyugalomra, nem téve kérdést magának: hogy hátha az alatt meghalt anyja sirján fekszik vagy fejét kedvese fejfájához támasztja? . . . így vagyok én veled! Nem kérdelem, mit értél, mit szenvedtél az óta, mert hisz nem új fájdalomra, lelkem nyugalomára tértem vissza hozzád! „Vágymnak sólyomszárnya támadt“ s elhagytalak . . . oh! de hányszor sohajtottam már föl: „Maradtam vón nálatok mind végig!“

Kékes hegyek, virágöntött halmok! hagyjatok bár perczekig pihenni! . . . A kis esendes falunak csak naparanyozta toronygombját lássam, vonatok árnyat a teli temetőre; vegyétek el perczre a fájdalmat az aratók dalából; lombos erdő! borítsd vidám leveleidet a porladó várra s futó rózsa, repkény, fedjétek el a helyet, hol romlott fal mered fel, hogy ne lássam őket! Sokat láttam . . . nyugodni akarok; hagyj engem bár perczre kebleden pihenni kedves hazám Erdély! . . .

Egy könyv van velem, mindig magammal hordozom. Nem tudok megválni tőle, mint kétségbeesett szerelmes szerelmétől, mint púpos terhétől, mint bűn az öntudattól. Pedig e könyv szerencsétlenségem, mint szerencsétlen szeretőnek a szerelem, púposnak a pup, véteknak az öntudat. Gyakran álmomat rázza fel, vagy tölti el vérző alakokkal; majd örömeim rózsái közé szúr töviseket, életemet mérgezi meg, lelkem dulja össze, s mégsem tudok megválni tőle.

E könyv a te történetkönyved Erdély!

Hasztalan akartam pihenni! . . . Madaraid vig dalt zengtek; az erdő kérésemre elfedte romjaidat, az aratók dala elhangzott, — de e könyv szívemnél vala, s szen-

derre hunyt szemem, mint delejes álomban levő száz rétegen át egy lapon akadt meg, melyet mint büvöltnek végig kell olvasnom, addig nem adatik meg lelkem nyugalma!

Adjunk hangot a fájdalomnak, beszéljük el, mi a lelket nyomja, közölve más-sal, talán enyhébb, elviselhetőbb a fájdalom.

I.

Erdély nem szegény a szép tájakban; világot bejárt utazók Sweiczhhoz hasonlítják hegyeit, Olaszhozhoz téreit, de alig van szebb tájképe, mint Maros-Újvár. Ha a Maros mentén e helyen megállunk, jobbra a közép erdélyi havasok legfestőibb csu-csai emelkednek fel, s míg a szem ez óriás alakzatokig jut, elébb sima, termékeny gabnaföldeken, majd magasabban domboruló halmokon, végre erdőpártás bérczeken kell áthaladnia. De e fáradságot megjutalmazza a nyugvó nap fényében szűz arcza-ként piruló havasok orom vonala, mellyek közül különösen egy hasonlít azon gigász arczához, ki legelsőbben merte trónkövetelő szemeit az égre emelni. Már virágos a mező; csillagvirág és kankalin mosolyog a réten, a havasi esermely partján igéző campanulák ingatják harangocskáikat, s mégis ha e hóborított ormokra tekintünk, a tél fagyát kezdjük érezni, míg egy kedves illatú esti szellő eszméletre nem hoz, s meg nem mosolyogtatja elandalodásunkat. Alant, szembe velünk a távol ködében Fehér-vár könyököl ki; mintha e roppant hegyek szégyelnék lassan süllyedni a törpeségbe s inkább szakadni akarnának, mint lassan elenyészni. E ködfedte háttérből halkán, de mindinkább magasodó hegysor vonul felénk, lassu, többnyire felszántott szárnyakat bocsájtva le a kigyózdó Maros felé. E láncz hozzánk közeledőleg fokontint terméketlenebb lesz, mintegy utmutatóul arra, hogy a természet azon kincsnek egy részét, melyet másnt a föld színére adott, itt föld alá rejtette, mert tudnotok kell, hogy azon föld, mellyen állunk, Isten nagy adományának temetője: — a sónak. Az említett hegysor baloldalunknál egyszerre leszakad, s e falszerű szakadás fölött a szép marosvölgybe bevágólag terül el a magasban Maros-Újvár.

Nemde holtan is szép táj? hátha még élve a rajta történő mozgalommal látnátok vagy hallanátok azon vidám zajt, melly itt a havasok pásztorfuryuláját az ipar és forgalom élénk neszével egybekötve — a lélekre hat!

Ezelőtt csaknem háromszáz évvel e táj arcza még költőibb hatásu vala. Az ipar kinyomata helyett, melly most túlnyomó, valami aggszerű és harczias szellem lebegett felette, mellyet a jobbra balra kibukkanó bástyák s itt-ott feltűnő katonai menetek okoztak. Azon szakadás fölött is, mellyen most a bányászok jámbor népe vert tanyát, csinos kastély foglalt helyet, részint kényelemre, részint védelemre számítva.

Lehetetlen valami vonzóbbat, csalogatóbbat képzelni, mint e kies kastély vala. Az izmos bástyákon fehérre festett házsor vonult el, s azon át gyönyörű zöld koronában kusztak alá az odaültetett licium sötétzöld levelei. Némely helyt ez is meg volt szaggatva, s helyette futó parlagi rózsa vagy törpe borostyán pillantott alá, mintha elakarná fedezni azon csatakigyók fényét, mellyek itt-ott ijesztőleg, de nyugalmasan heverték.

A bástyázaton belül egyszerű zöldzsalus egyemeletes házsor vonult el, közepén olyan kirugó emeletes kup és erkélylyel, minőket falusi úrlakoknál ma is olly gyakran

láthatni. A zsaluk félig fölvannak támasztva, holnapos rózsák és teljes szegfűk nyíló soraival, a kémények füstölnek, a harc fia egyingre vetkezve ásnak a várkertben, s a bástyákon lepkéket hajkurász két kis szőke fiu. Aztán náloknál idősb nővérük is oda ér, mintegy tízéves barna gyermek, s ő is beleelegyedik a játékba. A fiuk kapnak rajta; az egyik ostort keres, a másik pedig pajzánul köti össze a leányka két hosszú fekete hajfonadékát, s azt mintegy kantárszárt megragadva, nevetve futnak odább a bástyán. Alant eközben kolompolva térnek meg a csordák; a visongó csürhe után felporzik az utca, egyegy szekér, tele munkás néppel, különösen villás, gereblyés leányokkal vonul odább odább, s a béres mindazon igyekszik, hogy olyan helyre hajtson, hol a nősereg dőléstől féltében jobbra balra kapaszkodik és visong. Lent a Maroson tutajbokrok usznak alá, röpülő tüzeiket gyönyörűség nézni; a révészeknek jókedvök lehet, mert furuglyájok és ujjongatásuk hangját még jó távolról a bástyákra hozza a szél. Az egész kép olyan, mintha a világ minden boldogsága ez egyetlen helyre kötött volna.

Pedig a boldogság ekkor is ritka madár vala Erdélyben. Hogy megértsetek, nem kell egyebet mondanom, mint hogy a kor, mellyből e boldog csendéletet festém, Báthory Zsigmond kora vala, és az 1592. év.

Az ország, mint a fejedelem elméje szünteleni változtatásoknak volt alávetve, s csak kevés napokkal e felfogott idő előtt a két fejedelmi testvér Zsigmond és Bold, mint tűz és víz, mint halálos ellenek álltak szemközt. E perczen ki vannak békülve, de senki sem esküdne meg, hogy e béke egy hétig tart: mindkettő döllyfős, vérmes, könnyen sérthető, büszke Bátori vér; egyik fényleni szerető, másik nagyravágyó, s pártra, hatalomra, vagyona hatalmas mindkettő.

Régi nóta, mert még a meseköltő Aesop mondotta, hogy „a szegények szenvednek ott, hol a hatalmasak egyenetlenkednek;“ nem egy tanácsúr, ki este biborban feküdt le, reggel lánczokban serkent fel; csak nem régen is az okos, áldott Gyulay Pál uramat Abafáján saját kastélyában vágta darabokra a kék darabontak, pedig olly csendes lélekkel hajtotta fejét nyugalomra, hogy édesded álmát magatok is megirigyelnétek. S e korban — mondom — mégis volt család, melly a legédesebb boldogságot, a házi örömeit üdvösségét élvezte.

Ha nem hisztek nekem, nézzetek a marosujvári kastély nyugoti bástyájára.

Ott ült Gálfy uram nyitott bő zekében; tisztos ősz feje a lebegő hárs levelek vetnek árnyékot, s szeretett családja egész karéjt vont körül, a nap fáradalmi után, osztozni a csendes est örömei szemléletében.

Gálfy uram közelebb lehet már a hatvan, mint az ötven éyhez, s eléggően nézhet mind arra, mi köríti, mert a mi csak szép, a mi csak jó van e tájon, annak teremtésében csupán ketten osztoztak: ő — és a természet. Szegény ember volt; véres veritékével, tudományával és becsületes uton szerezte mindenét, — a mit akkortáiban kevés gazdag emberről lehetett elmondani Erdélyben. Báthory István növendéke volt; ő küldé vala ki Akademiákra, honnan midőn visszatért, Zsigmond öcsese nevelését bizta vala rá. Kötelességében hiven eljárta, s ennek köszönheté a szép marosujvári jószágot s a főtanácsosi rangot, mellyet ma is visel. Ezt a várat, mellynek bástyáján ült, maga építtette, s azt a hársat, mellynek árnya fedi, saját két kezével ültette oda. Ósmagyaros, jámbor gazda, köztisztelet-, és az álhatatlan fejedelem állandó kegyében levő tanácsnok s a köznép által szeretett földesúr vala.

Mellette abban az ezüstcsipkés magyar fejkötőben második felesége, nemzetes

Toroczky Kata asszonyom ült. Harmincz éves tüzről pattant barna menyecske, áldott teremtés, s az a három gyermek, a kik körülöttük nyüzsögnek, mind édes gyermeke; Gálfy uram megboldogult első felesége — Isten nyugoszsza meg, mag nélkül halt volt el. Toroczky Kata asszonyom szerette és tisztelte is az öreg urat; szerette, tisztelte őt is mindenki. Azt a serdülő leánykát, a ki épen olyan volt, mintha az anyját kicsinyítő üvegen néznék, úgy hívták hogy Rozáli, a két pajkos fiut pedig, kik mindig rángatták nénjük szoknyáját, úgy hívták hogy Ferus meg Károly. Dévaj két gyerek mind a kettő, ép testü, ép lelkü; nem volt miért, de nem is voltak büszkék, — sort játszottak a paraszt gyermekekkel.

Ha már ennyire megismerkedtünk, talán körébe is léphetünk az érdekes családnak.

— Valjon — folytatá Kata asszony egy hihetőleg korábban elkezdett társalgás menetét — nem lesz-e neked is valami bajod? Lásd Gyulay sem volt egyébben részes, mégis felkonczolták a nélkül, hogy itéletet hoztak volna reá.

— Hadd el fiam megőriz az Isten — monda az öreg úr erős praedestionalis hitel. — Aztán Gyulaynak sok volt ám az ellensége; igen okos és hatalmas ember vala, félték tőle s a csillagnál több volt az ellensége. . . .

— Talán neked nincs, azt gondolod? . . .

— Talán Bodony? he he — nevetett jóízűen az öreg úr — már hogy fiatal menyecske korodban körülte járta a bolondját, minden roszt felteszesz róla. Igaz, nem mind arany a mi fénylik, de nem is mind ördög a mi sötét. Hiszen szegény, én ajánlottam a fejdelem kegyébe, elegendő submissioval is van irántam. Épen a minap mondám neki, hogy hát hiszen már olyan tanácsos mint magam: minek tartja hát levéve a kalapját még az utcán is ha velem beszél? Ekkor aztán a régít hozta fel, vigye manó, még háladosabb, alázatosabb mint kéne.

— Épen a — monda Kata asszony — macska embert elől nyalja, hátul körmőli és marja. Az a lurkó fia minap is azt beszélte gyermekeknek, hogy ez a szép kastély óvé lesz ám még!

— Eh gyermekbeszéd! . . . Jobb lesz láttass a vacsora után, mert beszéd közben eljár az idő, egészen ide sötétedtünk.

— Fuss Rozáli — szólt nem tágitva Kata asszony — mondjad Ankanak, hogy felült a fiastyuk. A nyitott konyhaajtón egész a hársfáig süttött a hívogató lángu konyha tűz; erre tartott Rozáli is versenyt futva a két fiuval, kik vetekedve döfölték egymást, egész mig a konyhaajtóig értek.

— De hiszen apjok — folytatá óvakodásait Kata asszony — még is jó lenne, ha te kimennél Székelyhidra az atyáinkfiaihoz, legalább addig mig már azt látjuk, hogy jobbra dül-e vagy balra.

— Ejnye asszony asszony — kezdé az öreg ur, s alkalmasint lett volna, mit hallgatni a menyecskének, ha az udvarból egyszerre kocsizörgés, s azt követőleg mindjárt Ferus hangja nem hallatszott volna, ki még jó messziről kiáltá egy középkoru férfiu karjaiba csimpajkozva: — Né atyámuram, kit hozok vendégnek? . . . Barabás bácsit. Pedig a vendég hozta őt.

— Mi jót hoz öcsémuram? — kérdé az öreg ur, magyarosan megrázva vendége kezét — mit csinálnak Fehérvárt?

— Bizony nem sok jót mondhatok urambátyám — mondá a kérdezett — többek közt — folytatá az öreg ur füléhez hajolva — azt hallottam, hogy a Bodoni uram

iskálódására, ki van adva a parancs, hogy bátyámuramat is befogják. Még azt is beszélik, hogy a darabontok Abafájáról egyenesen Küküllőnek jönnek, — bizony jó lesz, a mint lehet, szép lassan odább állani láb alól, míg nem késő.

— Jézus Mária! — kiáltá Kata asszony kétségbeesett arczczal — mit sottognak kegyelmetek? Ugy-e valami szerencsétlenség?

— Semmi fiam, semmi — szólt megnyugtatólag mosolyogva az öreg ur — tudod ez a sok gézengúz előbb hirt költ az emberre, hogy elszaladjon, akkor aztán reá kiáltja, hogy lám mint szalad, milyen vétkes s szeretne megosztolni a jószágon. — Lássunk be öcsémuram egy kis parasztos vacsorára, — tudom, elszokott az inye ott az udvarnál tőle; no de olyan a millyen... feleség! Láss előre, hogy legyen rendben holmi.

Kata asszony előre ment, s az öreg ur egyedül maradt Barabásival s a kis Ferrussal, kit észre sem vettek a sötétben.

— Bizony kedves bátyám — fogá fel a szót újra Barabási — jó lesz, tudja egy pár napra legalább helyt nem lenni, Isten tudja mi vár reánk.

— Ugyan kedves öcsém uram, ne rémitsék el az embert, hiszen a fejdelem mindig kegyelmes volt hozzám; aztán Marosujvár nem is olyan kis fecskéfészek, hogy csak amugy le lehessen fújni.

— Hej urambátyám — erősebb volt Fogaras vára, mégis kizavarta a Bátori sárkányfog belőle Békés Gáspárt; jobb kikerülni az első csapást, mert ki tudja nem lesz-e utolsó? Valósággal ma találkoztam egypár bethleni emberrel, kik hittel erősítették, hogy már Küküllőn vannak a kék darabontok. Hiszen nem mondom én, hogy bátyám uram mindjárt idehagyja kedveit, hanem jónak látnám, ha legalább az éjleire csak úgy szép titokban, legfőlebb egy eseléddel kilovagolna, ha mindjárt csak Csombordig is; itt aztán elvárhatni a reggelt. Itt van Rajky, becsületes hűséges ember, majd eljár ő a dologban becsülettel. Ha semmi sem történik, meg visszajöhet reggel jó csendesen.

Az öreg úr csakugyan gondolkozóba esett, de aggodalmát eltakarta az est és vidámsághoz szokott becsületes arca.

— Meglássuk — mondá a palota felé mentében — de az asszony aztán ne vegyen észre rajtunk semmit.

Eddig csendesen beszéltek, de a mint a házhoz értek, újra megnőtt az öreg úr hangja.

— Hát mondja csak öcsém — felytatá nyugodt arczczal — mit csinálnak azóta, hogy eljöttem. Az a dölyfös Boldizsár, hogy oda ért, haragos szemmel nézett reám; gondoltam majd itt aratóim, gyűjtőim közt csak jobbaeskán érzem magamat. Van dárídó elég, ugy-e?

— O je! egymást éri. Nincs nap, a mellyiken Boldizsár egypár nemes apródon dzidanyelet ne törjön, vagy meg ne kardlapozzon; becsületes nőszemély kerüli az udvart, mint ördög a tömjént; a minap is Bold Kornizsnét tánczközben férje szemelátára megcsókolta, pedig nem a játék rendében.

— Prosit! — szólt jovialis nevetés közben az öreg Gálffy — szinte gyanítottam, hogy újra elkezdik a régít. Na — folytatá felesége piros arczát megcsippentve — nem vágysz közéjük galambom?... De fogjunk helyet míg el nem hűl az étel, ide mellém öcsémuram, abba az öreg székbe, — egyedüli örököm édes atyámról — az isten nyugtassa meg.

Mindnyájan helyet foglaltak. A házi asszony fenn ült, az asztalfőn jobbra az öreg úr elébe Barabásy, szembe vele Rozáli s a két fiu. Fáin kamuka asztalnemű volt az asztalon, s a piros jegyről meglehetett látni, mellyiket hozta az első feleség, mellyiket a második. A porcellán még nem volt divatjában, e helyett derekas pingált cseréptálak; óntányérok s ünnepnapon ezüst is járta, mindenikből egyformán elkelt az étel, mert meg volt adva sava borsza magyarosan.

Ebédlőnek góth terem helyett egy tágas deszkapadlatu szobát képzeljünk, az étkezők feje fölött elnyúló mestergerendával, mellyet annak idejében harmincz ökör vonatott volt fel a Marostól az udvarba. Bele volt vésve az öreg úr és élete párja neve, a szegleten az ács semfeledkezett meg saját halhatatlanságáról, s oda vágta nevét nagy vörös betűkkel a mint megillette; egész életében büszke volt reá. Magán a gerendán a jobbágyok rovása, egypár könyv és foliánt állottak s középről díszesen függött le a közelebbi aratási búzakoszoru.

Kata asszony nem feledte el a pajkos kérdést, meg is mosta érte az öreg urat jóformán; az egész vacsora vidáman folyt le. A jó Gálffy beszélgetett még egy darabig vendégével a tornác alatt, aztán alunni tértek mindnyájan. A vendégnek kimutatták a hálószobáját, az öreg úr megcsókolta nejét, gyermekeit s bevonult az egyik benyilóba, mellynek ajtaja a Kata asszonyéval szemben az ebédlőbe nyílt. Nem szerette a gyermekírást, jobb szerette úgy egyedül hálni komótosan. A gyermekek mind Kata asszonnnyal háltak, s megis előzték anyjokat, úgy hogy ő volt az utolsó.

Lefeküdtek mondom, de az egész háznál csak Rozálinak s Károlynak volt álma.

Már meghaladta a tizenegy órát, midőn a lecsendesedés után újra nagy zsörtölődés támadt a háznál. Az ajtók nyikorogni kezdettek s azon a szivforma lyukon, a mellyik a hálószoba ablaktáblájára volt vésve, besütött s végig szaladt a falon a lámpavilág.

— Jókör elkezdtek — dümmögé Kata asszony a sütés és nagy mosásra gondolván, — de hiszen van is ám munka elég. Azzal más oldalra fordult, de nem tudot elaludni.

— Anyuskám! — kiálta ágyából a kis Ferus — tudod-e hogy apámuram elmén az éjszaka a Rárón, tudod azon a szép lovon, a mellyiket Giczi bácsi hagyott, hallottam én, megigérte Barabási bácsinak, hogy itt ne kapják a rosz emberek.

— Az Istenért — szólt rémulten ugorva ki ágyából Kata asszony s a mit közel talált magára kapva — hát miért nem mondtad előbb? Mingyárt gondoltam, hogy valami roszban török a fejüket.

Kata asszony rémulete közös lett a gyermekekkel is mikor az öreg úr szép csendesen épen a Ráróra akarna mászni, azon veszi észre, hogy valaki megfogja a lábát s kénytelen vissza lépni a földre.

E megtámadás nem volt más, mint Kata asszony, a gyermekek is ott álltak fehér pongyolában a ló körül.

— Na ugyan vagy ember — kiáltá boszuság, félelem és részvét vegyes hangján Kata asszony — bizony itt hagyná az embert, a nélkül, hogy azt mondaná: „b e f e l l e g z e t t.“ Hát ki vagyok én, minek tartasz te engem — folytatá sirásra fakadva — hogy ha valami ér, elébb megtudja a cseléd, mint magam?

— No no édes galambom — szólt engesztelőleg az öreg ur — nem akartalak megrémíteni, hisz csak ide megyek Csömbordig, s hiszem Istenem, hogy reggel nagy jó kedvvel visszatérek.

— De hogy térsz, de hogy térsz... ne is ámits! — mondá zokogva a nő — vettél pénzt magadhoz? Na csak haladj, míg nem késő... még itt lépnek. Az Isten áldjon meg kedves öregem...

A többi szó könyükben, csók és ölelésben halt el. Végre a Rárón ült az öreg ur, s bucsút intett síró neje, leányának; a két kis fiu keveset értett a dologból; csak huzgálták a Kata asszony szoknyáját, hogy mondja meg, miért sir?... (Folytatjuk.)

BUDAPESTI HIREK.

* * Szellemdús fiatal festőnk, Szilassy Géza, a halhatatlan Markó hazánkfíának méltó tanítványa, e napokban Florenczből hosszas távollét után honába visszaérkezett. Magával hozott festményei valóban elragadó hatást gyakoroltak azon néhány barátira, kik a kitünő tehetségű fiatal művész haladását figyelemmel kísérik, s azon ohajtást költék, vajha ecsete által két hazánk tündértárait iparkodnék örökíteni, bár nem világítja is azokat olly meleg nap, mint Olaszhoné, de még melegebb sugár a honszerelem, s a művész ecsetén még jobban keresztül ragyog.

* * Több magyar mágnás, kiket a koronáünnepélyek vontak fővárosunkba, helybeli tudós férfiakat biztak meg, hogy számukra teljes magyar könyvtárakat alakítsanak össze; e tény mind a pártolók, mind a pártolt ügy részéről örvendetes haladást mutat.

* * Szini ügyek. Lesniewszka kisasszony reményt adott jövő évre is megmaradni színházunknál. — Legközelebbi drámai újdonságul Degré és Kövér Lajos vigjátékai kerülendnek színpadra; utánuk Shakespeare Windsori vignői, fordítva Gondol Dániel classicus tolla által, és „a börtön“ czimű kedvelt dráma, fordítva németből. Eredeti dráma irodalmunk is új epochához készül. (Pium desiderium) Petra Camara a mult héten 600 pengőért tánczolt Berlinben, — az nekünk igen drága; most meg 150 pfért tánczol, — az nekünk igen olcsó. Jobb lesz nekünk nem látni egymást. — Romában nagy furoréval adatott egy új opera, czime il Solitario. Igazgatóságunk rajta van, hogy színházunk számára minél előbb megszerezze. — Kaczvinszky nem fogadta el a Bukurestbe történt meghívást. — A P. N. újdondásza szerint az egész magyar nemzeti színházi operai személyzet elmegy. Hát egy kis reszelt füge nem kellene még?

* * Irodalmi hírek. Tüzelelkű öreg költőnk, Szemere Pál e napokban körünkbe visszaérkezett: e jegyzetünk nem tartozik a mindennapi szokott regisztrációk közé, mikben laptöltés gyanánt felhozzuk, ki ment el, ki jött meg; hanem őszinte örömünk nyilatkozata, mert ő az, kitől csüggeteg irodalmunk annyiszor nyert kedvet élni és újra felélni. — Irinyi József Béla czimű regényt irt s arra e napokban előfizetést hirdet; olly szellemdús és ismeretgazdag írói egyéniségtől mindenesetre igen sok szépet és érdekest várhatunk. — Ismét egy új lap akar születni, csak szülessen is, mert a régiek meg már szeretnének meghalni.

* * Szerkesztői értesítés. F. J. úrnak Nagy-Kőrösön. A mutatványokat Payer verseiből köszönjük, használni fogjuk; a lapot utnak indítók. Ön igéri, hogy ha még több „villámok“-ra van szükségünk, küldhet. Eleget belénk ütött már a menykő tisztelt barátunk, köszönjük a mit eddig kaptunk innenonnan.

△ A Szőnyi magán fineveldjében, mellyben az előadások a növendék egyéni szükségéhez képest magyarul és németül fognak ezentul is tartatni, az új tanév f. évi oct. 3-kán fog megkezdődni.

> Sz. Mihály napra behurczokodott az ősz is, még pedig minden tréfán kívül, ugyannyira, hogy ijedtében a fa ára azonnal 17 pftra rugott. — A f e c s k é k lassankint eltávoznak, a t é l i k a b á t o k előjönnek nyári búvhelyeikből s már kezdenek mutatkozni az utczákon, — A z ö l d b ő l meg a budai h e g y e k b ő l mindenki visszatér a jó fővárosba, nem marad kint senki más, csak a ki szüretel meg a ki szüreteltet. — Vidéken lakó nagybirtokosaink közül is sokan rendeltek fővárosunkban szállást a jövő télszakra, mi bizton remélnünk engedi, hogy felsőbb társaséletünk sokkal élénkebb leend, mint a mult években volt. — Szóval mindenek szemei és vágyai a főváros felé irányozvák, csak a szerkesztőké csügg a vidéken, mert negyed van — s onnét jönnek a nagyon tisztelt előfizetők.

> A tudós társaság szünnapjai után sept. 24-én kezdé meg ismét üléseit, mellyben is a többek közt Purgstaller ujonnan választott rendes tag székét elfoglalá, és köszönet szavaztatott Darvas Lajosnak, a gyöngyösi ref. ecclesia választmány elnökének, és Fábíán Gábor r. tagnak azon hazafiui ajándékozásukért, melly szerint az első 130 darab részint eredeti, részint másolt, a 17-dik századra vonatkozó kézirat-tal, az utóbbi egy kötet statusiratok szinte kézirati másolatával gazdagíták a tud. társaság könyvtárát. — A s e p t. 26-ki ülésben Bugát Pál a szőlő kórrol értekezett.

— A központi müegylet választmánya jövő ülésében a már itt kiállitva volt müdarabok közül kijelelendi azon 50 darabot, mellyek az oct. 20-án megnyitandó aradi fiok-képtárlat számára lefognak küldetni.

> October első napjaiban fognak az illető városi hatóságtól a város gázvilágítására benyujtott tervek átnézetni — hogy közülök a legczélszerűbb kiválasztathassék.

> Budán a halottkihordás, szinte mint Pesten, árverezés utján a többetigérőnek bérbe adatik, a városnak eddig e czélra használt 20 lova a vízvezető géphez rendeltetett — úgy ám, de eztán a vízvezető gép meg gőzerővel fog hajtani — mi lesz tehát most azokkal a lovakkal? — jelenleg Budán ez a legujabb újság.

> Azon kikötő és árurakodási hely költsége, — mellyet a dunagőzhajózási társulat Pestvárossali szerződése nyomán a lánchidfő körül építeni már megis kezdett, — 140,697 pftra van tervezve.

> A városi hatóság közelebb egy rendeletet bocsátott közre, mellynek következtében 1854. év kezdetén a belvárosban már nem leend többé ház esőcsatorna nélkül.

> A jolsvai jóshoz mezőgazdáktól számtalan tudakozások érkeztek magán-uton az időjárásáról, kiknek ő egyszerre általán a hirlapok utján fog felelni.

> Jelenleg ujra két hazánkfia vonja magára a figyelmet külföldön; az egyik Heller István zongorász Párizsban, zeneszerzeményei nagy figyelmet gerjesztenek, a másik Horti Ferencz baritonista a hamburgi színháznál, ki jövőre már Frankfurtban van szerződve.

> Sennora Pepita de Oliva fölött a pozsoniak is meghasonlottak — ez olyan baj, mit egy város sem kerülhet ki, hol Pepita csak egyszer meg is fordult.

> Egy helybeli ügyvéd egyik utóbbi sorshuzással 60, mond hatvan ezer forint váltót nyert, melly rendkívüli esetre számtalanoktól hallók azon óhajt nyilvánítani,

vajha a t. ur kiadná arezképét, — mi, ha meggondolja, nem is volna megvetendő vállalat.

> A temesváriak annyira beleizleltek a macaroniba, hogy az ottani ujonnan felállított tésztaárugyár naponkinti 4 mázsa macaroni készlete kevés.

> Mult kedden délután tűz volt Óbudán, 3 ház égett le.

> Wagner műkereskedésében Liszt Ferencz legújabb szerzeményei kaphatók.

⊙ Garay János összes művei ügyében van szerencsém a t. cz. ívtartókat figyelmeztetni: hogy izeiket a netáni előfizetési pénzekkel együtt f. évi november 1-sőjeig mint utósó határnapig annál is inkább beküldeni el ne mulasztják, mivel a munkának egy harmada már ki levén nyomtatva, az egész gyűjtemény novemberi vásárig okvetlenül meg fog jelenni igen diszes kiállításban. Kik tehát e becses művet 5 pengő forintért birni ohajtják — annak ára november 1-jén túl 7 pfrt leendvén — siessenek előfizetéseiket alulirtoz beküldeni. Hasonlag azon t. cz. előfizetőkhez is intézem ezuttal kérelmemet, kik az előfizetésnek ekkorig csak első felét küldték be, hogy a másik felét is minél előbb hozzám utasítani ne terheltessenek. Pest, sept. 24. 1853. Ney Ferencz, mint Garay összes műveinek kiadója.

BÉCSI SÉTÁK.

I.

Septemb. 27.

Igen alkalmatlan időt választottam a bécsi séták megkezdésére; mert sz. Mihály napja s az oskolaév közeledtekor senkinek sem tanácslom a bécsi utcákon sétálni menni — kivevén az ilyen magunkféle embert — értem magamat s a hozzám hasonlókat — kik minden legkisebb eseményből dráma, regény, novella vagy legalább levéltárgyat akarnak kipréselni. Imitt egy család vándorol butorostól mindenestől az egyik külvárosból a másikba, és ez a bécsieknél igen fontos esemény; mert ők nem csak Bécs városára büszkéek, hanem azon városnegyedre is, mellyben laknak, s melly rendszerint Bécs leggyönyörűbb része. És ez állításom nem csupa tréfa, hanem igazi jellemvonása e népnek; ha egy bécsitől azt kérdik: hogy hová való? nem csak azt fogja büszkén felelni, hogy: „ich bin a Wiener,“ hanem hozzá teendi még azt is, még pedip különös hangnyomattal: „aus der Alser Vorstadt, Wieden etc.“ — Amotan meg egy másik család vándorol, s az egész uton arról beszél: hogy millyen kellemetlen dolog ez a költözködés, s azon felül mennyibe kerül! s ebbeli beszélgetésüket rendesen azzal fejezik be: hogy bizony csak szerencsétlen egy ember az, a kit az uristen egy házzal bár meg nem áldott. Egyet sohajtanak, aztán befordulnak egy sörházba — nem Bräu, hanem Bierhaus — egy kicsit megvizsgálatódnak s tovább folytatják búteli utjokat. Ha az ember nótelen, s nem gondoskodik sem családról, sem butorról nagy gyönyörüségét leli ilyenekre bámézkodni; oda nézesz bámézkodol, egyszerre igen-igen kellemetlen érintést érzesz lábodon, hátra fordulsz: egy taligás embert látsz, ki elébb jól meglökött, azután azt kiáltja, hogy „auf!“ erre te egészen indignálva vagy, szitkozódni, lármázni kezdesz; ekkor nagy ildomosan hozzád lép a taligán levő holmi tulajdonosa, egy sovány arczu pápaszemes deák és Träglerje ne-

vében bocsánatot kér tőled, — te ránézesz az ifju bánatos arczára s a szived elfogódik, újból elmerengsz, elgondolod: szegény ifjak! hogy feláldozzák magukat a tudományért! s aztán mi a jutalom érte? fekete kenyér!! De illetén humanus merengésedből ismét egy kegyetlen „auf!“ ráz fel, s így megy az napestig, belefáradsz, kikeresed a legrejtettebb utakat, hol haza menekülj. Így jártam legalább én; szállásomra tértem, nagy boszusan íróasztalhoz ültem, s gondoltam: ha meg nem boszulhatom magam a talyigáson, hadd töltssem legalább boszumot a „Déliában“ s annak olvasó közönségén, hozzá fogok s leirom az egészet. És a mint gondolám, úgy meg is tevém.

De hogy ön, szerkesztő úr kisértetbe ne jöjjön boszútöltésemnek utját állani s levelemet ki sem nyomatni, szini ügyről is fogok valamit írni.

Mult vasárnap a várszínházban Hamlet-et láttam. E drabról Gervinus azt állítja: hogy Shakespeare műveinek legjobbja; én részemről nem találok e jellemzést egészen helyesnek, mert a mű szabályainak Lear, Romeo sat. jobban felelnek meg, s inkább azt hiszem, hogy ez Shakespeare leggenialisabb darabja, és ha valamely színész nagyságát megmérni akarjuk, csak játszassuk vele „Hamlet“-et, ha ennek megfelelt, föltétlenül nagy színész. A ki visszatükrözni tudja e férfi jellemét, ki magában hordja a legnagyobb, legforróbb érzéseket és a leghidegebb philosophiát egyszerre, s úgy összeegyezteti lelkében a nyarat és a telet; kinek szívében a legvéresebb s legigazságosabb boszuvágy dühöng, ki martalékát lesó vadként várja a perczet, mellyben a boszutettet végrehajtsa; s midőn ez elkövetkezik, midőn gyűlölete tárgya előtte van, egy dőfés s mindennek vége; ekkor ő bölcselkedni kezd, hüvelyébe dugja kardját s arczán a legnagyobb nyugalom; a ki ezt a jellemet tudja visszaadni, az mindent tud.

És Davison tudta. A ki Aldridget látta, annak igen yei nagy színész irányában meglehetősen magasultak, s én mégis mondom: hogy Davison föltétlenül nagy művész*). A legszigorubb bíráló figyelmével kísértém játékát, vigyáztam minden mozdulatára, elején Davison-t láttam, de a harmadik s negyedik jelenetben, ott már Davison eltűnt szemeim elől és én csak Hamlet-et láttam; Hamletet egész nagyságában, Hamletet úgy mint Shakespeare gondolá és alkotá. A nagyszámu közönség a legzajosabban megtapsolá. Méltó helyet foglalt mellette Kobervein k. a. (Ophelia) ki különösen az örülségi jelenetet remekül adá. Wagner (Laertes) nem felelt meg egészen. La Roche (Polonius) sem volt egészen elemében.

Böhm úr az „ál-Pepita“ szerencsés szerzője, ki eddig már 45-ször érte meg darabja előadatását, jövő hó elején egyszerinte gyönyörű szép s azonkívül egészen Pepitához hasonlító tizenhétéves kisasszonnyal műntazást teend Németországba, s így ünnepélyesen bebizonyítandja: miként a mai világban az igazit a hamistól megkülönböztetni lehetlen. Mi magyarok azt ugyis hiszszük s e szerint nem kell igen bánnunk, hogy Böhm úr Pestet nem szerencsétleti magasztos művével.

Az igazi Pepita napról napra emelkedik a közönség kegyében; a Károly-színház mindig zsufoolásig tele.

H.

*) Boldog Davison! a mi journalistáink Aldridget csak úgy tudják magasztalni, ha egyuttal saját művészeinknek minden érdemét levonták.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

— Paganini, kinek emléke a zeneművészet csarnokában elsők között áll, még mindig várni kénytelen ama hatlábnyi tér elnyerését, mellynek birtoka végtére kiegyenlíti az osztály-, birtok- és rangkülönbséget. Tíz évnél több, hogy Paganini Nizzában meghalt, de mivel az utolsó szentséget magához nem vette, megtagadtatott eltemetése. Az örökös pört kezdett s a genuai érseki széken meg is nyerte, de Nizzában a végrehajtást megtagadták. Az ügy Turinba vitetett s az itteni szentszék a genuai ítéletet erősíté meg. És most ennek ellenében a nizzai papság a római szék elé vitte az ügyet, s szegény Paganini örök nyughelyét tíz év után se bírja feltalálni.

— Párizsban néhány hó előtt egy eszme került szőnyegre viszonyosan gyámolító társaságok létesítését illetőleg, s most már 28 illy jótékony egylet működik, mellynek 3029 tiszteletbeli s 3591 rendes, azaz gyámolításra szorulható tagja van. A nőtagok száma csak 982, mi igen különösnek látszik előttünk, kik megvagyunk szokva hölgyeink vállain látni mindenütt a jótékonyosság ügyét.

— A keletindiai direktorium Wellington szobrát rendelte meg karrarai márványból, Noble úrnál a legnevesebb kömetzők egyikénél. Bizonyos külföldi lap ezt egy sereg emlékszobor-megrendelés kíséretében említvén, észrevételbe teszi, hogy a közönséget napjainkban valóságos emlékszobor-emelési düh szállotta meg. Valóban, a mi közönségünk nevében ez ellen ünnepélyesen tiltakoznunk kell. Mi magyarok nem tartozunk azok közé, kik akár élő, akár elhunyt jeleseink iránt rendkívül nagy kegyelettel viseltetnének.

— Stephenson, korunk legtekintélyesebb mérnöke, az Amerika s Europa közt tervezett vizalatti telegraf létesítését lehetőnek nyilvánítá. Jelenleg már a következő tengeralatti telegrafok vannak használatban: Dover és Calais, Dover és Belgium, Oxfordness és Holland, Donaghaden és Portpatrik, végre a nagy és kis Belt között.

— Napoleon a katonai malom mintájára, melly naponként 100,000 ember számára szolgáltat lisztet, Párizs városrészeiben tizenkét malmot állíttat.

— Oregon vidékén új aranytelep! Egy utazó írja, hogy Unqua folyó közelében a föld színén annyi az arany, hogy öt ember egy nap alatt ezer piaszternyit kapart össze. Csak már valahol a kecskeméti vagy halasi homokpusztákat is beutazná illy felfedezéseket tevő külföldi utazó.

— Monte-Christo kastély, mellynek nevét Dumas regényéből mindenki valami ismeri — tulajdonosa által áruba bocsáttatott.

— Berlinben a cholera elleni óvszerül sert isznak. Nálunk annak idejében azt hitték, hogy legjobb óvszer a jó bor. Jellemző különbség.

— Párizsban az aggastyánok domjának kupját most harmadizben aranyozzák. Először történt XIV. Lajos, másodsor pedig I. Napoleon alatt. Most a költségvetés szerint 300,000 frankba kerülend.

— Grahnlucil folyvást tapsokat arat Hamburgban.

— Németországban is van kisvárosi színészet. Többek között egy illy kisvárosi társaság színlapjainak végén következő szavakat lehet olvasni: „ki első helyre

vesz jegyet, mellékesen egy kisorsolási számot kap egy kijátszandó nyugágyra.“ Így csinálnak ott drámai közönséget.

— **H a l e v y t ő l**, *Le Nabob'* című vig opera, mellyhez Scribe irt szöveget, közelebb színre került. Sok eredeti van benne s különösen a természethangok burlesk ntánzásával erősen meg van sózva s paprikázva a művészet. Így egyebek közt, van benne egy köhögő ária, tüzszentő duett, sohajduett, pöfékelő trio, ugatási kardal. Egy kardalnok, ki az öreg szelindeket képviselte, annyira elragadá a közönséget, hogy sokan a koszorukat, mellyeket a színházigazgató a primadonna számára hordatott a színházba — neki hajgálták.

— **O t a h e i t i b a n** egy sidneyi kereskedőház divatáru-raktárt állított, s igen szépen halad a dúsgazdagság kikötőjébe, miután a kedves néger nők gyermeki örömmel szedik magokra a párizsi divatkelméket, s e mellett olly csintalanok, hogy például minden sétára új napernyő kell, mert haza csak darabjait vagy azt sem viszik.

— **A p e t e r s b u r g i** nagy könyvtár egy igen gazdag gyűjteménnyel gazdagodott, melly áll nyirfa s hársfahéjra festett vagy vésett képekből s egyházi énekekből. Oroszországban ez sajtáságos ágát teszi a foglalkozásnak, melly a kézmű, művészet és irodalom találkozási pontján áll. Egész helységek üzik e mesterséget s széthordják a birodalomban műveiket, árucikkkel kicserélendők, mert tudnunk kell, hogy Oroszországban szent képnek pénzen eladása szigoruan tiltva van.

— **A p o i t i e r s i** feltörvényszék egy ítéletet hozott, mellyben érvénytelennek nyilvánít minden olly kötelezvényt, mellyet valaki házassági ügynök irányában tett szolgálatokért ad, mennyiben illy kötelezvények alapja tilos és erkölcstelen. A párizsi ügyvédek boszorkodnak az ítélet miatt.

— **S t. D o m i n g o** négerbirodalom is képviselve van a new-yorki nagy műkiállításán egy fekete ébenfából készített fatörzs által, mellynek tetejéről I. Faustin ő felségének szobra bámulja a kiállítás nevezetességeit, s mellyet Párizsban készítettek.

— **B a z e l b e n** egy pestalozzi-gyár nyitattott meg. A selyemgyár tulajdonosa folyvást hetven szegény árvagyermeket tart, évenként mindenik számára 50 frankot ir, oktatásban részelteti a kis gyármunkásokat, s 3 év elteltével mindenik 150 frankkal lép ki az intézetből.

— **A francia becsületlegion** 56709 tagja van! Legio.

— **A p á r i z s i** fő patkányfogó mester megbizást kapott a „Jardin des Plantes“ igazgatóságától, hogy a telhetlen Hippopotamus részére naponként 250 patkányt szolgáltatson. Utoljára is csak mindent lehet használni.

— **A z o r o s z c z á r** „istenfélő ur“, a czárné „istenfélő asszony“, az uralkodó ház többi tagjai „igazhitü urak“ és „igazhitü asszonyok“ egy közelebbi ukáz szerint.

— **C h i n á b ó l** az europai növényvilág egy új átültetéssel szaporodott. A *Wislaría consequana*, ez óriás felfutó növény — Angliában tett kísérlet szerint — kiállja az europai égalj viszonyait, s így nemsokára uri kerteink egyik legfőbb ékessége leend. Egy kétemeletes házat egészen beföd e felfutó növény lombjaival.

— **B r ü s s e l b e n** a természeti jelenségek tanulmányozására egy társulat alakult, mellynek közelebbi első nagygyűlésén Angliából, Francia-, Orosz-, Svéd-, Norvég-országból, Portugáliából, Spanyolországból, Hollandból, Belgiumból és Északamerikából a legjelesebb természetbuvárok voltak együtt. A társulat célja egy tengeri s egy szárazföldi nagy observatorium alapítása a földgömb alapos megismerésére.

A gyűlés legnagyobb lelkesedéssel fogadta M a u r y nak, Éjszakamerika leghiresebb tengeri buvárjának előterjesztését tengeri mérései fölött.

— L i p e s é b e n egy nagyszerű vállalat indult meg. Göthe minden munkáinak illustratioja fog megjelenni 200 nagy lapon, 25 füzetben.

— A z a n t w e r p i új szépművészetek akademiáját a belga király ünnepélyesen megnyitotta. Igazgató testületét 15 belga s 10 külföldi művész képezi, ezek közt van Delaroche, Kaulbach, De Bay, Schadow s többen a közönségesen ismertek közül.

— B e r l i n b e n bizonyos Bengen nevű festő feltalálta az utánozhatlan pénzpapír készítését, mi ha igaz ismét csak kevesbiteni fogja a forgalomban levő hamis pénzt. Ő kétféle vizrajzot használ; egyik mint az eddigi a művészet körébe tartozik, hanem a másikat olly eszköz állítja elő, melly működés közben önmagát felhasználja, s hasonló alakban még készítője által sem készíthető újra.

— E g y a m e r i k a i utazó, ki a müncheni angol kerten keresztül rohan. Isárt megnézte, bámult a fölött, hogy ezen sebes vizet ott semmire sem használják, s kiemeli mennyivel gyakorlatiabbaknak találta az alpesi hegylakókat. Itt, ugymond, a legkisebb patakocskán is láthatni viz által forgatott kerekeket, mellyekhez egy rud — chez egy kötél van erősítve, a kötél a legközelebbi ház ablakán van bevezetve, s ki a házba bemegy, látni fogja, a vizerő milly szépen — ringatja a bölesöt.

— S i d n e y b e n az ausztraliaiak egyetemet alapítottak, mellyben természetesen az aranygyűjtésről fognak legalaposabban tanítani.

— F r a n c z i a o r s z á g b a n ez időn annyi a gyümölcs, hogy Párisban ingyen osztják azoknak, kik pénzhány miatt nem vehetnek.

— M ü n c h e n b e n a bajor nagyszerű iparsarnok egészen tüvegéből és vasból leend készítve, s a jövő nyáron megnyitattik, pedig még ezután fognak építéséhez.

— L o l a M o n t e z tengerentúli működéseire vonatkozólag egy mexicói lap több proclamatiot közöl, mellyeket a híres tánczosné falragaszokban közölt tiszte-lőivel. Kettőt közlünk eredetiségöknél fogva. Egyik így szól: Polgárok! Tudomásomra esett, hogy nőitek nem akarják látogatni előadásaimat, sőt titeket is visszatar-tóztatnak. Nőitek jámbor-fők. Ti ellenben, kik így hagyjátok magatokat orrotoknál fogva vezetetni, birka-fők vagytok. Nőitek jámborfők; tí birka-fők. Ez legyen alapja azon nézeteknek, mellyeket közelebb Amerikáról fogok közrebocsátani? stb. A másik proclamatio: Polgárok! Lola Montez ezennel köszönetet mond e város azon lakóinak, kik tegnap előadásán megjelentek s ezzel bebizonyították, hogy elég bátorságuk van a bírkabőr levetésére. Lola Montez ezért ime bókját nyilvánítja. Vajha példájok követőkre találjon! Holnap második előadásom. Fel! Egy kis bátorság ti birka-fők kik még haboztok. Siessetek! Vitessétek el jegyeiteket. Ide hamar ti birka-fők! Udvözlöm nőiteket. stb. — A mexikói közönség nincs elkényeztetve.

> L o d i b a n C a v a z e t t i vegyész kitalálta a titkot, mint kellésék selymet készíteni selyembogarak nélkül.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

Tyroler mode

Mimelkhet a' Dillibib hoz

A gyűlés legnagyobb lelkesedéssel fogadta Maurynak, Északamerika leghiresebb tengeri buvárjának előterjesztését tengeri mérései fölött.

— Lipésében egy nagyszerű vállalat indult meg. Göthe minden munkáinak illustratioja fog megjelenni 200 nagy lapon, 25 füzetben.

— Az antwerpi új szépművészetek akademiáját a belga király ünnepélyesen megnyitotta. Igazgató testületét 15 belga s 10 külföldi művész képezi, ezek közt van Delaroche, Kaulbach, De Bay, Schadow s többen a közönségesen ismertek közül.

— Berlinben bizonyos Bengen nevű festő feltalálta az utánozhatlan pénzpapír készítését, mi ha igaz ismét csak kevesbiteni fogja a forgalomban levő hamis pénzt. Ő kétféle vizrajzot használ; egyik mint az eddigi a művészet körébe tartozik, hanem a másikat olly eszköz állítja elő, melly működés közben önmagát felhasználja, s hasonló alakban még készítője által sem készíthető ujra.

— Egy amerikai utazó, ki a müncheni angol kerten keresztül rohan. Isárt megnézte, bámult a fölött, hogy ezen sebes vizet ott semmire sem használják, s kiemeli mennyivel gyakorlatiabbaknak találta az alpesi hegylakókat. Itt, ugymond, a legkisebb patakocskán is láthatni viz által forgatott kerekeket, mellyekhez egy rud — ehez egy kötél van erősítve, a kötél a legközelebbi ház ablakán van bevezetve, s ki a házba bemegy, látni fogja, a vizerő milly szépen — ringatja a bölesőt.

— Sidneyben az ausztraliaiak egyetemet alapítottak, mellyben természetesen az aranygyűjtésről fognak legalaposabban tanítani.

— Franciaországban ez idén annyi a gyümölcs, hogy Párisban ingyen osztják azoknak, kik pénzhiány miatt nem vehetnek.

— Münchenben a bajor nagyszerű iparsarnok egészen üvegből és vasból leendő készíve, s a jövő nyáron megnyitattik, pedig még ezután fognak építéséhez.

— Lola Montez tengerentúli működéseire vonatkozólag egy mexicói lap több proclamatiot közöl, mellyeket a híres tánczosné falragaszokban közlött tisztelőivel. Kettőt közlünk eredetiségöknél fogva. Egyik így szól: Polgárok! Tudomásomra esett, hogy nőitek nem akarják látogatni előadásaimat, sőt titeket is visszatarthatnak. Nőitek jámbor-fők. Ti ellenben, kik így hagyjátok magatokat orrotoknál fogva vezetetteti, birka-fők vagytok. Nőitek jámborfők; ti birka-fők. Ez legyen alapja azon nézeteknek, mellyeket közelebb Amerikáról fogok közrebocsátani? stb. A másik proclamatio: Polgárok! Lola Montez ezennel köszönetet mond e város azon lakóinak, kik tegnap előadásán megjelentek s ezzel bebizonyították, hogy elég bátorságuk van a bírkabőr levetésére. Lola Montez ezért ime bókját nyilvánítja. Vajha példájok követőkre találjon! Holnap második előadásom. Fel! Egy kis bátorság ti birka-fők kik még haboztok. Siessetek! Vitessétek el jegyeiteket. Ide hamar ti birka-fők! Udvözlöm nőiteket. stb. — A mexikói közönség nincs elkényeztetve.

> Lodiban Cavazetti vegyész kitalálta a titkot, mint kellésék selymet készíteni selyembogarak nélkül.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.